

READ-IN-CLUB:

READ-ING for CuLtUres across Borders

IO1 – POROČILO O RAZISKAVI

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

To publikacijo je ustvarilo 6 partnerskih organizacij
v okviru projekta Erasmus+
READ-IN-CLUB: READ-ING for CuLTUres across Borders:

Culture Polis
Krf, Grčija

HELLENIC
FOUNDATION FOR
CULTURE

Hellenic Foundation for Culture
Atene, Grčija

Institute of
Entrepreneurship
Development

A.B. Institute of
Entrepreneurship
Development Ltd.
Polis Chrysochous, Ciper

ITStudy Hungary
Educational and
Research Centre for
Information and
Technology Ltd.
Gödöllő, Madžarska

Društvo slovenskih pisateljev
Slovenski pisateljski zveza

Društvo slovenskih pisateljev
Ljubljana, Slovenija

Sandorf

Sandorf Publishing
Zagreb, Hrvaška

Datum objave: november 2021

Slovenska verzija

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Podpora Evropske komisije za produkcijo te publikacije ne pomeni odobritve vsebine, ki odraža samo stališča avtorjev. Evropska komisija prav tako ni odgovorna za kakršno koli uporabo informacij, ki jih vsebuje.

Avtorji:

Poročilo o stanju knjižnega sektorja: Ilias Polymenidis, Konstantina Argeitakou (Grčija)

Evropske politike in strategije
za okrevanje kulturnega sektorja po krizi COVID-19: Louiza Ntourou (Grčija)

Poročilo o raziskavi READ-IN-CLUB:

Grška raziskava: Louiza Ntourou, Xanthippi Kontogianni, Konstantina Argeitakou

Ciprska raziskava: Anastasios Vasileiadis

Madžarska raziskava: Kacsur Annamária

Slovenska raziskava: Andrej Blatnik, Lija Gantar

Hrvaška raziskava: Ivan Sršen, Sandra Karić

Poročilo o raziskavi: Andrej Blatnik (Slovenija)

Drugi sodelujoči:

Culture Polis: Xanthippi Kontogianni

Hellenic Foundation for Culture: Afrodite Kafetsi

A.B. Institute of Entrepreneurship Development Ltd: Anastasios Vasileiadis

ITStudy: Kacsur Annamária

Društvo slovenskih pisateljev: Maja Kavzar Hudej, Nataša Čebular

Založba Sandort: Marijana Jurčević

Kazalo

Uvod	4
Pregled projekta	4
Pregled IO1 – Poročilo o raziskavi READ-IN-CLUB	5
Poročilo o stanju knjižnega sektorja	6
Uvod	6
A. Obseg in cilji	6
Analiza vpliva COVID-19 na bralne klube	6
B. Stanje.....	6
C. Posledice.....	7
Sklepi in premisleki.....	10
Seznam literature	11
Evropske politike in strategije za okrevanje kulturnega sektorja po COVID-19	12
Uvod	12
Vpliv COVID-19 na knjižni sektor	13
Odziv Evrope na okrevanje kulturnega sektorja: ključne strateške osi.....	15
Neposredni ukrepi	16
Posredni ukrepi.....	17
Odziv Evrope na okrevanje knjižnega sektorja.....	19
Zaključek.....	21
Seznam literature	24
READ-IN-CLUB poročilo o raziskavi	25
Naloga.....	25
Metodologija	25
Definicije.....	25
Rezultati – Vprašalnik	28
1. Demografski podatki anketirancev.....	28
2. Navade bralnega kluba	30
3. Demografski podatki bralnega kluba.....	31
4. Moderiranje.....	33
5. Navade.....	35
6. Izbira knjig.....	37
7. Preference	42
Rezultati – Intervjuji	45
Povzetek	47
Končni predlogi.....	49

Uvod

Pregled projekta

Ustvarjalni in kulturni sektor spada med tiste segmente družbe, ki jih je najbolj prizadela nova kriza COVID-19 iz leta 2020, ki je povzročila ogromno socialnih pretresov v evropski družbi: državljani EU se soočajo z »novo normalnost« ostajanja doma in življenja v *lockdownu*. Ker je bila človeška interakcija v teh kritičnih okoliščinah resno prizadeta, predstavljajo vrednote EU za socialno kohezijo, vključevanje, medkulturni dialog, sodelovanje skupnosti, razumevanje »drugega« in strpnost, vse to, kar prenašata umetnost in kultura, velik izziv.

Projekt READ-IN-CLUB (READ-INg for CuLtUres across Borders) je program, usklajen z EU-ERASMUS+ in vključuje 6 partnerjev (A.B. Institute of Entrepreneurship Development Ltd - CY, CulturePolis-GR, Hellenic Foundation for Culture-GR, ITStudy- HU, Društvo slovenskih pisateljev-SI, Sandorf Publishing-HR) iz 5 različnih držav članic EU (Ciper, Hrvaška, Grčija, Madžarska in Slovenija). Njegov glavni cilj je opremiti našo družbo s tistimi veščinami in kompetencami, ki so bistvenega pomena za zagotavljanje nemotenega okrevanja po nedavni zdravstveni krizi. V projektu READ-IN-CLUB umetnost literature ter institucija knjižnih klubov in bralnih skupnosti skupaj z močjo digitalne tehnologije predstavljata močne spodbujevalce neformalnega učenja in dialoga ter ustvarjata podporno kulturno okolje, kjer se ljudi spodbujata, da postanejo inovatorji in učinkoviti vseživljenjski učenci.

V tem kontekstu projekt READ-IN-CLUB cilja na strokovnjake knjižne industrije, ki organizirajo in koordinirajo delovanje bralnih klubov ali drugih izobraževalnih dejavnosti, povezanih z literaturo: pisatelje, avtorje, prevajalce, direktorje in predstavnike zasebnih in javnih knjižnic, moderatorje bralnih klubov/knjižnih klubov, vodje založb in literarnih organizacij, založnike, urednike. Cilji projekta so:

- a) Razviti medsektorski pristop za sodelovanje – na podlagi vrednot EU, ki jih ustvarja in prenaša literatura.
- b) Spoprijeti se z izzivom vključevanja izobraževalnega vidika bralnih klubov za vzpodbujanje socialne vključenosti in medkulturni dialog v »digitalno, post-COVID agendo« deležnikov knjižne industrije.
- c) Izboljšati strokovne veščine in digitalne kompetence koordinatorjev bralnih klubov, da postanejo »Lit. mentorji« medkulturnega dialoga.
- d) Razviti in ponuditi digitalno platformo za bralne klube, inovativno gradivo za usposabljanje in vsebinske metodologije za uspešno izpolnjevanje potreb koordinatorjev bralnih klubov in njihovih skupnosti ter jih opolnomočiti na vseh ravneh.

Pregled IO1 – Poročilo o raziskavi READ-IN-CLUB

Poročilo o raziskavi READ-IN-CLUB predstavlja raziskavo o temah, povezanih s pomenom literature za medkulturni dialog, enakost, raznolikost in vključenost ter potencialu bralnih klubov za razvoj odraslih. Nastalo je v okviru projekta READ-IN-CLUB: READ-ING for CULTures across Borders kot prvi intelektualni produkt projekta.

To raziskavo so opravili vsi člani konzorcija, da bi raziskali najnovejše metode v zvezi s cilji projekta in da bi bolje razumeli vpliv krize COVID-19 na ekosistem umetnosti in kulture.

Poročilo vsebuje povzetek znanstvenih in akademskih člankov o vplivu krize COVID-19 na bralne klube v Evropi. Poleg tega poročilo izpostavlja nov vpliv COVID-19 na kreativni in kulturni sektor v Evropi, natančneje na knjižni sektor, ter prikazuje politike in strategije EU za okrevanje kulturnega sektorja po COVID-19, z večjim poudarkom na knjižnem (založniškem) sektorju. Poročilo vključuje 5 zbirk podatkov iz partnerskih držav – Grčije, Cipra, Madžarske, Slovenije in Hrvaške – da bi predstavili potrebe bralnih klubov in ugotovili vrzel v usposabljanju koordinatorjev bralnih klubov pri interpretaciji literature z medkulturnega vidika. dialog, pravičnost, raznolikost in vključenost. Nazadnje, na podlagi teh informacij poročilo artikulira tudi posebna priporočila za razvoj nadaljnjih intelektualnih rezultatov tega projekta – virtualne izobraževalne seminarje za „Lit.mentorje“ in spletno platformo.

Poročilo o stanju knjižnega sektorja

Uvod

A. Obseg in cilji

V okviru IO1 je Grška fundacija za kulturo pripravila poročilo o pregledu literature o vplivu COVID-19 na bralne klube. Bibliografija, ki je bila uporabljena za pripravo tega poročila, zajema strani, ki vsebujejo uradne članke in spletne raziskave organizacij EU z znanstvenimi poročili.

Na koncu te raziskave je prvi rezultat ta, da v EU ni bilo narejenih veliko raziskav o knjižnih klubih.

Analiza vpliva COVID-19 na bralne klube

B. Stanje

Da bi razumeli vpliv pandemije na tako specifičnem področju, je koristno pogledati nekaj informacij o knjižni industriji na splošno.

Kot je navedeno na europa.eu, je založniški sektor ena največjih kulturnih industrij v Evropi s skupno tržno vrednostjo, ocenjeno na 36–38 milijard evrov. Celotna knjižna veriga (vključno z avtorji, prodajalci knjig, tiskarji, oblikovalci itd.) naj bi v skladu s poročilom Evropske zveze založnikov iz leta 2018 zaposlovala več kot pol milijona ljudi. Z več kot 500.000 izdanimi naslovi letno je evropski knjižni sektor neverjetno bogat in raznolik.

Po eni strani je bil knjižni sektor v nedavni preteklosti močno prizadet zaradi krize, ki jo je povzročila pandemija, in sprejetih ukrepov za zaježitev njenega širjenja. Po drugi strani pa najnovejši podatki kažejo, da je leta 2020 prišlo do razcveta branja, saj so zaradi omejitev COVID-19 ljudje, ki delajo od doma (in jim je prepovedano opravljati prostočasne dejavnosti), po podatkih Združenja založnikov imeli več časa. Natančneje:

- .Komerzialno založništvo – ki vključuje leposlovje, stvarne knjige in knjige za otroke – je zabeležilo 7% povečanje na 2,1 milijarde funtov, vključno z 9% dvigom na 1,5 milijarde funtov v Združenem kraljestvu.
- Prišlo je do velikega upada v kategoriji zasebnega in alternativnega izobraževanja, povečala pa se je akademska ponudba.

- Prodaja leposlovja se je povečala za 16 % na 688 milijonov funtov, a neleposlovja se je še vedno prodalo več, in sicer za 4 % na milijardo funtov, kategorija otroških knjig pa je narasla za 2 % na 396 milijonov funtov.

Stephen Lotinga, izvršni direktor Združenja založnikov, je dejal: "Založništvo se je med pomembnimi izzivi leta 2020 izkazalo za neverjetno odporno."

Zgodovina bralnih skupin sega v srednji vek, ko se je skupnost zbrala, da bi poslušala enega od njenih članov, ki je glasno bral knjigo. V sedanji obliki bralni klubi obstajajo že od devetnajstega stoletja, še posebej priljubljeni pa so od devetdesetih let prejšnjega stoletja.

Do danes je bilo tradicionalno oblikovanje bralnega kluba povezano z neformalno, neakademsko bralno skupino, ki se redno srečuje (običajno 1- do 2-krat na mesec), da bi razpravljala o knjigi, ki jo je izbrala večina članov, poslušala literarne izkušnje udeležencev ter raziskala možne interpretacije. Srečanja potekajo v hiši enega od članov, v knjigarni, knjižnici ali kjerkoli se skupina odloči. Raziskava Jenny Hartley (2001) je pokazala, da so bralni klubi pogosto sestavljeni iz srednjega razreda, srednjih let ali starejših, dobro izobraženih žensk, ki raje berejo leposlovje in želijo svojo bralno izkušnjo nadgraditi z mnenji drugih ljudi.

C. Posledice

Eden od prvih učinkov pandemije je bila odpoved številnih načrtovanih novih naslovov – kar je posledično dodatno vplivalo na prihodke, kot poudarja Enrico Turrin. Nekatere založnike je prizadela tudi motnja dobavne verige in zmanjšanje izvoza. Samo v drugi polovici marca so francoski založniki preložili izid 5.236 novih naslovov in novih edicij, do sredine maja pa so načrtovali v povprečju preložiti 18% naslovov, predvidenih za leto 2020; produkcija naslovov je do konca marca v Grčiji upadla za 75%, ocena za celotno leto pa je zmanjšanje za okoli petino celote; češki založniki so doslej odložili približno 15% svojih naslovov. Najbolj osupljivo je, da je bilo v Italiji do konca marca odpovedanih ali preloženih približno 23.200 naslovov (približno ena tretjina letne proizvodnje), kar ustreza 48,9 milijona natisnjenih izvodov manj, v celotnem obdobju karantene pa je proizvodnja naslovov padla za dve tretjini. Skoraj vse države so imele neke vrste motnje pri planiranju objav.

Spletna prodaja e-knjig in zvočnih knjig se je po podatkih Zveze evropskih držav v številnih državah močno povečala. V Flandriji se je marca povečala za 52% in aprila za 180%; številne spletne platforme v Franciji so v začetku aprila podvojile ali potrojile prodajo; do sredine aprila je spletna prodaja v Italiji prvič prehitela prodajo v trgovinah in dosegla 47-odstotni delež; do junija so v Romuniji dosegli 40% celotne prodaje knjig. V Združenem kraljestvu je aprila prodaja v trgovinah WH Smith padla za 85%, spletna prodaja pa se je povečala za 400%. V mnogih državah se je močno povečala tudi prodaja e-knjig in zvočnih knjig, ponekod pa so se založniki odločili izdati določene naslove le v digitalni obliki.

Vendar pa v nobeni od držav, kjer so se knjigarne morale zapreti, spletna ali digitalna prodaja ni nadomestila izgube prodaje v trgovinah. V Franciji se je na primer njihov promet marca zmanjšal za 30%, aprila pa za 50%. Ob ponovnem odprtju knjigarn se je prodaja nekoliko okrepila, a je v večini primerov ostala nižja od predkrizne ravni. Tako je bil na primer v Avstriji majski promet nižji za 5%, v Franciji za 20%, v Nemčiji pa za 2,2 % (v maloprodaji knjig -6%); promet v knjigarnah na Madžarskem je padel med 10% in 50%. V prvem tednu »ponovnega odprtja« se je prodaja v Franciji več kot podvojila v primerjavi s prejšnjim tednom in bila tudi za 2,7% višja kot leto prej; naslednji teden pa je padla za 8% in je bila tudi za 11% nižja kot leto prej. V prvem tednu popolnega ponovnega odprtja se je prodaja v Nemčiji prek vseh kanalov povečala za 0,5% – vendar še vedno pri -6,8% v fizičnih knjigarnah. Prvi teden junija se je prodaja knjigarn v Španiji povečala za 37,5% v primerjavi s prejšnjim tednom, vendar še vedno za 5,2% nižja kot v letu 2019. Teden, ko so se knjigarne ponovno odprle v Združenem kraljestvu, je bila prodaja medletno večja za 30,4% na letni ravni vrednosti in 9,3% naslednji teden – 14,1% padec vrednosti iz tedna v teden. Do konca junija je ta počasen proces okrevanja povečal prodajo v Nemčiji na -8,3% v primerjavi s prejšnjim letom (-13,9 % v klasičnih knjigarnah).

Spodbuden podatek je, da ljudje po vsem svetu med krizo doma preberejo več knjig in poslušajo več zvočnih knjig. Kot rezultat raziskav IPA so številni založniki prejeli pomoč nacionalnih založniških združenj pri razvoju e-knjig in zvočnih knjig, saj so se potrošniki preusmerili k spletnim nakupom in iskali nove digitalne formate.

Ker nas je problem COVID-19 zadržal zaprte v naših domovih, je bil kanček upanja (očitno nezadosten, a ga kljub temu potrebujemo) ta, da nam je kriza dala priložnost, da nadoknadimo svoje branje. Ker beremo predvsem sami in v zaprtih prostorih, je to ena redkih dejavnosti, ki se v tem novem okolju ni spremenila, hkrati pa nam še vedno omogoča interakcijo z ljudmi. Z vsako novo tehnologijo, ki lahko predstavlja potencialni vir tesnobe, morda še nikoli ni bilo tako pomembno pobegniti v tiskano besedo. Več ljudi se je med pandemijo in podaljšanim zaprtjem obrnilo k branju kot načinu za ustvarjanje povezav in komuniciranje s prijatelji in pogosto popolnimi neznanci.

As far as reading clubs go, it is a pleasant fact that they rose during the COVID-19 pandemic. On the one hand we have the increase of members in already existing reading clubs and on the other hand the formation of new reading clubs. Several people have turned to reading as a way to create connections and communicate with friends, and often complete strangers, during the pandemic and the extended lockdown.

Kar zadeva bralne klube, nas radosti, da se je v času pandemije COVID-19 njihovo število povečalo. Na eni strani imamo porast članstva v že obstoječih bralnih klubih in na drugi strani formiranje novih bralnih klubov.

Ko je svet šel v *lockdown*, so se virtualne bralne skupine začele obračati na Zoom, Twitter, Instagram, Skype ali Microsoft Teams, da bi združile bralce.

Eno od pozitivnih dejstev o virtualnih bralnih klubih je, da se člani ne nahajajo na isti fizični lokaciji. To jim omogoča, da se povežejo z bralci, ki živijo v različnih mestih ali državah. Digitalne platforme omogočajo lažje spoznavanje ljudi, ki morda nimajo stalnega prebivališča, veliko potujejo zaradi službe ali imajo zdravstvene težave; lahko se preselijo iz enega mesta/države v drugo in se vseeno pridružijo določenemu bralnemu klubu. Poleg tega so digitalne platforme pomagale doseči cilje bralcem, ki so zaradi stresa zaradi pandemije imeli težave z branjem ali zbranostjo.

Poleg tega so lahko virtualne bralne skupnosti bolj demokratične, raznolike in nehierarhične kot skupine zunaj spleta, saj so člani v spletnem okolju razpršeni in pogosto anonimni, socialni status in kulturne razlike pa so v virtualnih razpravah manj očitne.

Glede na esej o knjižnem klubu *Russophobe* je eno dejstvo, ki se je med spletnimi srečanji spremenilo na bolje, to, da so člani bolj spoštovali druge udeležence in jih niso prekinjali, ko so izražali svoja mnenja; počakali so, da pridejo na vrsto, da spregovorijo. Virtualne razprave so navadno manj spontane. Nekateri menijo, da so razprave o knjigah v njihovi skupini bolj osredotočene in vključujoče zaradi manj časa, posvečenega stranskim pogovorom, drugi pa pogrešajo organski tok srečanj v živo.

Medtem ko lahko literatura sama po sebi zagotavlja tolažbo in zabavo, lahko služi tudi kot temelj skupnosti. V zadnjih tednih se je po vsem svetu pojavilo veliko digitalnih bralnih klubov, ki bralcem omogočajo komunikacijo z njihovimi najljubšimi avtorji, razpravo o težkih moralnih temah ali preprosto ogled drugih človeških obrazov. Mike Monteiro, soustanovitelj bralnega kluba *Quarantine Book Club*, pravi: 'Knjiga ljudem skoraj služi kot izgovor za povezovanje in spoznavanje drugih ljudi.'

"Literatura je vedno opravljala tako čudovito delo pri spodbujanju skupnosti in pogovorov - nisem presenečen, da to počne tako močno zdaj," pravi Robert Macfarlane.

Večina bralnih klubov občasno povabi avtorje, bodisi na branje njihove knjige bodisi na srečanje s člani. Pisatelji se veliko lažje udeležijo virtualnih srečanj, še posebej, če so na turneji zaradi prihajajoče knjige ali preprosto zato, ker živijo daleč stran in tovrstni bralni klubi ne morejo plačati stroškov srečanja v živo. Zato skupine, ki uživajo v tovrstnih srečanjih, pogosteje povabijo pisce.

Nekateri nekdanji člani bralnih klubov pravijo, da so med pandemijo razvili 'utrujenost od interneta'. To je zato, ker je velika večina delala – in nekateri še vedno delajo – od doma in morajo biti večkrat na dan na virtualnih sestankih. Posledično iščejo dejavnosti, ki ne vključujejo uporabe računalnika.

Poleg tega nekateri pravijo, da pogrešajo interakcijo iz oči v oči z drugimi člani knjige in klepet, ki je sledil po koncu sestanka. Virtualna srečanja jim ponujajo manj priložnosti za povezovanje na socialni ravni.

Sklepi in premisleki

Glede na to, da se pandemija verjetno bliža koncu, bomo poskušali razmisliti, kako – in če – se bodo stvari vrnile na prejšnje stanje.

Glede bralnih klubov so mnenja različna. Bralni klubi, ki so nastali v obdobju COVID-19, se bodo verjetno še naprej srečevali prek spletne platforme. Bralni klubi, ki so obstajali že pred pandemijo, naj bi se vrnili k srečanjem v živo, hkrati pa bodo članom skupnosti omogočili virtualno pridružitvev.

Povsem virtualna ali hibridna skupina bi bila verjetno privlačna možnost za člane bralnega kluba. V skladu z ugotovitvami raziskave naj bi v virtualnih bralnih klubih skupine ponovno pridobile člane, ki so se za stalno odselili ali del leta živijo drugje. Prav tako so nekatere skupine pritegnile nove člane zaradi prilagodljivosti virtualnega formata.

V prihodnje bi nas morale skrbeti, ali bodo bralni klubi nadaljevali v sedanji virtualni obliki, se vrnili k tradicionalnim osebnim srečanjem ali dali ljudem možnost mešanega načina sodelovanja. To je temeljno vprašanje, na katerega bomo kmalu dobili odgovor, ko se postopoma vračamo v normalno stanje.

Seznam literature

<https://ec.europa.eu/culture/sectors/books-and-publishing>

<http://www.aldusnet.eu/k-hub/impact-pandemic-publishing-europe/>

https://www.sne.fr/app/uploads/2020/12/UIE-Post-COVID_Action_Plan_Report2.pdf

https://thegaragejournal.org/files/04/493_518783e68ca4339c2e05e13ef914cb1c30726560.pdf

<https://news.sky.com/story/covid-19-fiction-sales-up-16-as-people-rediscover-love-of-reading-12288526>

<https://www.theguardian.com/books/2020/mar/26/the-perfect-time-to-start-how-book-clubs-are-enduring-and-flourishing-during-covid-19>

Dar, M. (2020). Through COVID-19 Closures, Libraries Take Book Clubs Virtual. Retrieved 5 November 2021, from <https://www.libraryjournal.com/?detailStory=through-covid19-closures-libraries-take-book-clubs-virtual>

Hunt, E. (2020, July 1). 'The perfect time to start': how book clubs are enduring and flourishing during COVID-19. The Guardian.

<https://www.theguardian.com/books/2020/mar/26/the-perfect-time-to-start-how-book-clubs-are-enduring-and-flourishing-during-covid-19>

Cumming, S. (2021, September 12). Book clubs see 'massive' increase as readers search for escape from COVID-19. ABC News. <https://www.abc.net.au/news/2021-09-13/book-club-boom-during-covid-19/100446242>

Evropske politike in strategije za okrevanje kulturnega sektorja po COVID-19

S poudarkom na knjižnem sektorju

Moto: »Literatura, kultura, umetnost krepijo naš skupni evropski občutek pripadnosti. Ne samo, da prispevajo k socialni koheziji naših družb, naših demokracij in gospodarstev, ampak tudi odražajo našo evropsko raznolikost, vrednote in zgodovino, naš način življenja.«

David Sassoli, predsednik Evropskega parlamenta (2021)

Uvod

To poročilo je nastalo v okviru projekta READ-IN-CLUB: READ-INg for the Cultures across Borders, ki ga financira program Erasmus+. Njegov namen je orisati posledice COVID-19 na kreativne in kulturne industrije v Evropi, s posebnim poudarkom na literaturi in knjižni industriji. Sledi tudi politikam in strategijam, ki jih je EU uvedla za oživitev sektorja, ter poudarja vrednost umetnosti branja in moč bralnih skupnosti, ki bi lahko v povezavi z digitalnimi tehnologijami ustvarile podporno kulturno okolje, v katerem se ljudi spodbuja, da postanejo inovatorji in učinkoviti vseživljenjski učenci.

Kulturni in ustvarjalni sektor (KUS) je med najhitreje rastočimi sektorji v Evropski uniji. Ocenjuje se, da predstavlja do 4% BRP EU in zaposluje približno 7,6 milijona ljudi. Ko je zdravstvena kriza COVID-19 dosegla Evropo, je večina držav uvedla zaprtja in omejitve gibanja, kar je imelo dramatičen učinek na kreativno industrijo. To je povzročilo številne izgube delovnih mest in znaten upad kreativne produkcije. Letno poročilo o enotnem trgu (2021) je potrdilo, da je bil ta ekosistem med najbolj prizadetimi industrijskimi ekosistemi v EU. Po poročilu je bil ta strm padec opazen predvsem pri dejavnostih, ki temeljijo na krajih, ki jih ljudje obiskujejo in se srečujejo. Na primer, operaterji kinematografov v EU poročajo o 70% padcu prodaje blagajn v letu 2020, glasbena prizorišča poročajo o 76% padcu obiska (64% prihodkov), muzeji pa so izgubili 75–80% prihodkov (v priljubljenih turističnih regijah). Ta vpliv dodatno ponazarja približno 35% zmanjšanje licenčnin, ki jih kolektivne organizacije za upravljanje pravic poberejo za avtorje in izvajalce, katerih prihodki naj bi v letih 2021 in 2022 še naprej padali.

V tem trenutku je težko oceniti splošni gospodarski vpliv na vrednostno verigo KUS in njene podsektorje, predvsem zaradi dejstva, da se, prvič, sektorske ocene razlikujejo po metodologiji in vsebini ter, drugič, ker se učinek pandemije na KUS med evropskimi državami članicami bistveno razlikuje. Poleg tega negotove prihodnje okoliščine zahtevajo stalno spremljanje in ocenjevanje za resno oceno situacije. Kljub temu nekatere ocene zagotavljajo bistven pregled resnosti škode, ki jo je utrpela industrija. Na primer, države srednje in vzhodne Evrope so med

najbolj prizadetimi, z medletnimi trendi prihodkov od -36% v Litvi do -44% v Bolgariji in Estoniji. Del te skupine so tudi Madžarska, Latvija, Poljska in Romunija. V vseh teh državah uprizoritvene in vizualne umetnosti predstavljajo večji delež nacionalne kreativne ekonomije kot v preostalih delih EU. Na Madžarskem na primer uprizoritvene umetnosti (s trgom, ki naj bi se skrčil za 90%) predstavljajo približno 10% celotnega trga KUS, medtem ko je povprečje EU približno 4%. V državah, kot so Avstrija, Belgija, Češka, Francija, Nizozemska in Slovenija, se KUS še vedno sooča z občutnim upadom prometa (med -30% in -35% v primerjavi z letom 2019). Nasprotno pa je skupina zahodnoevropskih in nordijskih držav (kot so Finska, Nemčija in Švedska) doživela nekoliko manj močno zmanjšanje prometa (največ -30%) bodisi zaradi prilagodljivosti občinstva na ponujene digitalne storitve oz. politik, ki jih je vsaka država sprožila za podporo KUS.

EU se je na to zdravstveno krizo brez primere odzvala z uvedbo številnih programov in pobud, ki bi neposredno ali posredno podprle celotno kulturno vrednostno verigo. *Ustvarjalna Evropa* je glavni podporni instrument za podporo kulturnim in ustvarjalnim ustvarjalcem, za obdobje 2021–2027 pa je bil dodatno okrepljen s skoraj podvojitvijo celotnega proračuna za kulturo. Poleg *Ustvarjalne Evrope* imajo kulturne in ustvarjalne industrije posredne koristi od programov, kot je *Erasmus+* s podvojenim proračunom za obdobje 2012–2027, *Horizon Europe*, znanstvenoraziskovalna pobuda s proračunom 2,4 milijarde EUR, ki je izključno rezerviran za nov sklop „Kultura, ustvarjalnost in vključujoča družba« ter programi, kot sta *Digitalna Evropa* in *InvestEU*. EU je v času krize aktivirala tudi kratkoročne ukrepe, ki bodo kulturnim in ustvarjalnim industrijam pomagali vzdrževati zaposlovanje z likvidno ponudbo, sredstvi, nepovratnimi sredstvi in nadomestili za samozaposlene ter mala in srednje velika podjetja.

Poleg različnih oblik umetnosti, ki jih podpirajo novi ukrepi EU, je bil poseben poudarek namenjen knjižnemu sektorju kot eni največjih panog evropskega gospodarstva. Literatura igra ključno vlogo ne le pri promociji evropskih vrednot, ampak tudi pri izgradnji bolj socialne in vključujoče Evrope, ki bo prinesla boljše razumevanje Drugega znotraj in zunaj evropskih meja. Vzpostavitev platforme *Readr* julija 2021, platforme, ki spodbuja ustvarjanje javnih prostorov, namenjenih branju in izmenjavi idej o svetu prihodnosti, je paradna pobuda slovenskega predsedovanja Svetu EU in daje upanje v prihodnost literature v času po COVID-19.

Vpliv COVID-19 na knjižni sektor

Z izbruhom pandemije je knjižno industrijo skupaj s kulturnimi in ustvarjalnimi sektorji po Evropi močno prizadela kriza COVID-19. Kar naenkrat smo bili priča zapiranju knjigarn, zamrznitvi izidov novih publikacij, odpovedi prireditev in knjižnih sejmov ter izgubi služb številni pisatelji, prevajalci in zaposleni v knjižni industriji. Zdi se, da je bil sektor knjižnega založništva, ki je pomemben za evropsko gospodarstvo in blaginjo državljanov, močno oškodovan, splošne posledice pa so trenutno težko vidne.

Založniški sektor je ena največjih industrij v Evropi s skupnim trgom, ocenjenim na 36–38 milijard evrov. Ocenjuje se, da po poročilu Evropske zveze založnikov (2018) zaposluje več kot pol milijona ljudi. Ko je pandemija dosegla Evropo, je večina držav uvedla karantene in zdravstvene omejitve, ki so privedle do delnega ali popolnega zaprtja knjigarn; to je dramatično vplivalo na prodajo knjig. Čeprav so se ukrepi in obdobja omejitev med evropskimi državami razlikovali, je po poročilu Zveze evropskih založnikov (2020) spomladi 2020 upad prodaje knjig dosegel nekje med 75% in 95%. Natančneje, marca 2020, med zaprtjem, je prodaja upadla za 50% v Franciji, v Nemčiji se je prodaja na drobno zmanjšala za 30%, Italija pa je zabeležila padec za 75% z izgubo v višini 20 milijonov evrov. V istem obdobju se je prodaja zmanjšala za 78% na Portugalskem, 80% v Španiji in 82% v Romuniji. Podaljšana zaprtja so dramatično vplivala tudi na izdajanje novih naslovov. Če omenimo le nekatere, francoski založniki so samo za drugi del marca predstavili objave 5236 novih naslovov in edicij. Do konca marca so italijanski založniki odpovedali ali preložili približno 23.000 prihajajočih naslovov, 75% novih naslovov je bilo odpovedanih tudi v Grčiji, češki založniki pa so preložili 15% svojih novih izdaj. Čeprav je zaradi pomanjkanja statističnih podatkov še težko dobiti jasno sliko o skupnih izgubah v celotni knjigovodski vrednostni verigi, velja omeniti, da so imele države in vlade, ki so knjige smatrale za nujno blago, bistveno manj izgub na domačem trgu svoje države v primerjavi z državami, ki so knjige obravnavale kot nenujno blago in so uvedle strogo zaprtje knjigarn.

Dramatičen upad prodaje knjig v evropskih državah spomladi 2020 je bil uravnovešen s precejšnjim povečanjem spletne prodaje ter prodaje e-knjig in zvočnih knjig. Ta prehod s fizične prodaje na spletno prodajo in storitve »klikni in preberi« je izravnal zlom prodaje knjig po Evropi. Poročilo Združenja evropskih založnikov kaže 50% povečanje spletne prodaje po vsej Evropi, pri čemer je Portugalska dosegla 50%, Nizozemska 40%, Švedska 19% in Italija 16%. Po istem poročilu je skupna izguba prodaje knjig po Evropi znašala 2% do 5% z velikimi razlikami med državami in žanri.

Kljub dejstvu, da so se negativni učinki COVID-19 na evropskem knjižnem trgu ob koncu leta 2020 izkazali za manj dramatične, so zaskrbljujoči podatki o izpadu dohodka pisateljev in prevajalcev po Evropi, napovedani v poročilu Sveta evropskih pisateljev - EWC (2020). Glede na raziskavo, ki jo je spomladi 2020 izvedel EWC, je 97% piscev in prevajalcev imelo izgubo dohodka predvsem zaradi prekinitve izvajanja predavanj in delavnic (pogosto do septembra 2020), 64% jih pričakuje izgube zaradi preloženih objav novih naslovov in skoraj 40% jih pričakuje izgube zaradi preloženih pogodb, zamud pri predujmih licenčin ali preklicu dogovorov. Posebej je bil omenjen vpliv krize COVID-19 na prevajalce. Preložitev novih objav in odpoved predavanj in delavnic je močno prizadela njihove prihodke. Poleg tega so založniški prehod na digitalne publikacije in e-knjige ter izjemni ponujeni popusti povzročili bistveno nižje licenčnine za avtorje in prevajalce.

Na splošno se zdi, da se celotna knjižna vrednostna veriga v Evropi, ne glede na periodične negativne učinke ali okrevanje od izbruha pandemije, sooča z več elementi ranljivosti, ki jih ni mogoče popolnoma predvideti. Med to krizo so se pojavili tudi dolgotrajni izzivi na knjižnem

trgu in pojavili so se novi. Vprašanja, kot so avtorske pravice, obdavčenje, geografsko blokiranje in dostopnost, so ponovno v ospredju in zahtevajo inovativne rešitve, usklajene z novimi evropskimi strategijami za obdobje 2021–2027, saj vstopamo v novo obdobje evropske kulture.

Odziv Evrope na okrevanje kulturnega sektorja: ključne strateške osi

Od sredine marca 2020 so vse evropske države članice sprejele ukrepe za zajezitev širjenja virusa COVID-19. Vpliv te krize je bil izjemno hud za vse gospodarske in družbene sektorje po Evropi, vendar je resno prizadela že tako krhek ekosistem kulturnih in ustvarjalnih industrij. Z zaprtimi kinematografi in gledališči, odpovedmi festivalov, koncertov in knjižnih sejmov je izguba kulturnih in ustvarjalnih podjetij leta 2020 dosegla 199 milijard EUR ali 31% vseh prihodkov, in dosegla zaskrbljujoče stanje po vsej Evropi.

Kulturni in ustvarjalni sektor predstavlja 5,3 % evropske BDP in vključuje 12 milijonov delovnih mest s polnim delovnim časom, kar predstavlja 7,5% zaposlenosti v EU in je tretji največji delodajalski sektor v EU (Evropska komisija, 2018). Poleg tega se je kultura izkazala kot izredno dragoceno za dobro počutje in duševno zdravje ljudi. Med zaprtji in omejitvami gibanja so KUS igrali ključno vlogo pri ustvarjalnosti, angažiranosti, deljenju in doseganju občinstva v inovativnih virtualnih okoljih. V zvezi s tem je EU sprostila sredstva za nujne primere, ki so na voljo državam članicam, da bi podprla prizadete KUS in omogočila varno nadaljevanje dejavnosti sektorja. Poleg finančne podpore so morala sproščena sredstva izpolnjevati ključne cilje Evropske komisije za obdobje 2021–2027. To vključuje programe in pobude, ki bi olajšali prehod v bolj digitalno, bolj zeleno, inovativno in bolj socialno, kooperativno in vključujočo Evropo.

Med novimi ukrepi, ki jih je sprožila EU, so programi, ki neposredno opolnomočijo kreativno industrijo, pa tudi neposredne pobude, katerih cilj je trajnost evropskega gospodarstva, vključno s kulturno in ustvarjalno industrijo. To poročilo bo orisalo nekaj neposrednih načinov, ki jih je EU uvedla za krepitev kulturnega trga, kot so novi program Ustvarjalna Evropa, nadaljevanje programa Evropske prestolnice kulture in nove platforme za kulturno izmenjavo, ki so se pojavile med krizo COVID-19. Izpostavilo bo tudi nekatere posredne ukrepe, ki jih je EU uvedla, da bi podprla evropsko gospodarstvo na splošno in ki so omogočili, da ima koristi celotna vrednostna veriga kreativne industrije – med njimi Evropski jamstveni sklad, Sure in Začasni okvir za ukrepe državne podpore.

Neposredni ukrepi

Ustvarjalna Evropa

Ustvarjalna Evropa, ki se je začela januarja 2014, je osrednji program, ki podpira ustvarjalne, kulturne in avdiovizualne sektorje po Evropi. Program podpira mobilnost evropskih ustvarjalnih projektov izven državnih meja, s ciljem doseči novo občinstvo v evropskih državah. Z izbruhom pandemije in po dolgih razpravah o proračunu EU je bil program dodatno okrepljen s skupno približno 2,4 milijarde EUR, ki so bile državam članicam na voljo za ustvarjalne projekte. Sprejete so bile prilagoditve in ponujena je bila maksimalna fleksibilnost pri izvajanju projektov, da bi se program lahko soočil z novimi izzivi, ki jih postavljata kriza COVID-19 in omejitve gibanja, ki veljajo v večini evropskih držav.

Program obsega tri sklope: Kultura, Mediji in Medsektorski sklop, ki podpira projekte, ki zajemajo več kulturnih in ustvarjalnih sektorjev. Poleg dolgoletnih ciljev programa za vzpodbujanje novih talentov in ustvarjanje novih delovnih mest so novi razpisi v trenutnih okoliščinah krize dali poseben poudarek transnacionalnemu sodelovanju, inovacijam in digitalni preobrazbi. Ustvarjalna Evropa zdaj podpira projekte, katerih namen je okrepiti transnacionalno ustvarjanje in kroženje evropskih del. Prednost, ki je dana sodelovanju med umetniki in organizacijami v evropskih državah, je mogoče prikazati na primer v knjižnem sektorju, katerega sofinanciranje projektov sodelovanja se je povečalo na 80% za nepovratna sredstva do 200.000 EUR in na 60 % za večja nepovratna sredstva.

V sektorju uprizoritvenih umetnosti je EU ubrala nove usmeritve v smeri digitalne preobrazbe, ki ne omogoča le realizacije projektov v virtualnem okolju in jih hkrati naredi dostopne širokemu občinstvu po vsej Evropi, temveč tudi odpravlja ogljnični odtis sektorja. Ker so uprizoritvene umetnosti izjemno prizadele omejitve gibanja v Evropi, se zdijo inovativne prakse v smeri digitalnega prehoda zdaj bolj dobrodošle kot kdaj koli prej, in sicer prek novih razpisov programa Ustvarjalna Evropa. Poleg tega je bila vodilna pobuda za oživitev kulturnega sektorja razvoj digitalnih platform, ki olajšajo izmenjavo ustvarjalnih projektov in umetniških del med umetniki in organizacijami po vsej Evropi.

Evropske prestolnice kulture

Evropske prestolnice kulture je pobuda, ki sega v leto 1985 in je od takrat ponudila možnost več kot 60 izbranim evropskim mestom, da izkoristijo številne priložnosti, ki jih ponujajo ta nepovratna sredstva. Namen te pobude je spodbujati prispevek kulture k razvoju mest, povečati občutek pripadnosti evropskih državljanov skupnemu območju in poudariti bogastvo in raznolikost kultur v Evropi. Izbrana mesta slavijo in promovirajo kulturno dediščino svojega območja z razstavami, umetniškimi dogodki, festivali in delavnicami.

Ta dolgoletna pobuda je bila zamrznjena leta 2021 zaradi zdravstvene krize COVID-19, koledar za prihajajoče Evropske prestolnice kulture pa je bil spremenjen decembra 2020. Evropska komisija je evropskima prestolnicama leta 2020 (Reka in Galway) dala priložnost, da obdržita svoj naziv do aprila 2021. Čeprav so bile države, ki bodo gostile naslednje Evropske prestolnice kulture, določene do leta 2027, so bili sprejeti omejeni ukrepi v smislu politik za trenutne potrebe sedanjih prestolnic kulture ali za iskanje alternativnih načinov izvedbe odpovedanih ali prestavljenih aktivnosti in dogodkov.

Platforme za učenje in deljenje

Po zdravstveni krizi zaradi COVID-19 je med hrvaškim predsedovanjem, ko je bila kulturna industrija že močno prizadeta, Komisija predlagala uvedbo dveh novih inovativnih platform, ki bi olajšali izmenjavo v smislu izzivov, rešitev in priložnosti v kreativnega sektorja v vseh evropskih državah članicah. Dve digitalni platformi, ki hkrati izpolnjujeta širši cilj EU glede digitalnega prehoda in omogočata globljo medsebojno povezanost med državami članicami, bi bili koristni tako za evropske oblikovalce politik kot za vse ljudi, ki delajo v kulturnih in ustvarjalnih industrijah v Evropi.

Prva platforma, ki je bila predstavljena 24. aprila 2020, se odziva na raven oblikovanja politik in spodbuja izmenjavo uspešnih pobud in praks v kreativnem sektorju med vsemi ministrstvi za kulturo v evropskih državah članicah. Druga platforma, 'Creatives Unite', ki je bila lansirana 5. maja 2020 in jo izvaja projektna skupina 'Creative Flip', neposredni naslavlja vse ljudi, ki delajo v kulturnih in ustvarjalnih centrih, ter ponuja dostop do ogromne količine sektorskih virov in pobud, ki nastala v EU kot odziv na krizo COVID-19. Cilj tega projekta je ustvariti virtualni prostor, ki ne bo zagotavljal le informacij in omrežij o ustvarjalnih priložnostih, ki so se pojavile med pandemijo, ampak tudi prostor, kjer bodo ljudje, ki delajo v kulturni industriji, lahko soustvarjali, izmenjevali ideje, predlagali in skupaj iskali rešitve. V novi realnosti, ki jo je oblikovala pandemija, je cilj tega projekta združiti evropske 'ustvarjalce' pod skupno digitalno 'streho', ki bo postavila temelje za oblikovanje novih metodologij in praks v kulturnih in ustvarjalnih sektorjih.

Posredni ukrepi

Začasni okvir za ukrepe državnih pomoči

Poleg ukrepov, ki jih je EU sprejela za neposredno podporo kulturnim in ustvarjalnim sektorjem, KUS koristijo tudi številne dodatne posredne reforme v zvezi z oživitvijo in vzdržnostjo gospodarstev držav članic. Evropska komisija je 19. marca 2020 uvedla začasni okvirni program za podporo evropskemu gospodarstvu. Namen tega programa je podpora

mikro in malim podjetjem, samozaposlenim in potrošnikom, ki jih je prizadela odpoved storitev. Vključuje ukrepe, kot so nepovratna sredstva, selektivne davčne ugodnosti, predplačila, državna jamstva za posojila, ki jih podjetja najamejo pri bankah, subvencionirana javna posojila podjetjem, zaščitne ukrepe za banke, ki usmerjajo državno pomoč v realno gospodarstvo, in kratkoročno zavarovanje izvoznih kreditov.

Začasni okvir je program, ki ga je EU prvič sprejela leta 2008 med svetovno finančno krizo. Z izbruhom pandemije je bil program ponovno aktiviran in od marca 2020 večkrat dopolnjen z namenom razširitve obsega tovrstne pomoči. Z zadnjim podaljšanjem tega programa lahko države članice prejema podpora iz te sheme do konca decembra 2021. Čeprav je bilo slišati dvome o učinkovitosti tega ukrepa za evropsko gospodarstvo in o tem, ali so bila načela politike pravilno uporabljena v praksi vsake države članice, še vedno ostaja dragoceno orodje, ki je prispevalo k trajnosti kulturnih in ustvarjalnih industrij. Na primer, samo v Grčiji je Komisija odobrila (junija 2021) shemo v višini 8 milijonov EUR za podporo filmskim distributerjem in kinematografom, ki jih je prizadel izbruh koronavirusa, in še eno shemo v višini 14 milijonov EUR (julij 2021) za podporo podjetjem, dejavnim v sektorju umetnosti in zabave, zlasti pri upravljanju gledališč in kulturnih prizorišč.

Evropski jamstveni sklad

Evropski jamstveni sklad so decembra 2020 ustanovili skupina Evropske investicijske banke in države članice EU, da bi zagotovili zaščito podjetjem, ki jih je resno prizadela kriza COVID-19. EIB je dala na voljo 25 milijard evrov kot odgovor na trenutno zdravstveno krizo in pričakuje se, da bo ustvarila dodatnih 93,9 milijarde evrov sredstev za gospodarstvo EU. Razpoložljiva sredstva so namenjena predvsem malim in srednjim podjetjem (65%), največ 23% pa podjetjem z 250 ali več zaposlenimi, pri čemer veljajo omejitve za večja podjetja. Pet odstotkov bo na voljo podjetjem iz javnega sektorja in organizacijam, ki se osredotočajo na zdravstvene raziskave. Približno 7% EJS je namenjenih financiranju projektov tvegane kapitala.

Prednostna naloga sklada je zagotavljanje finančne pomoči podjetjem, ki so dolgoročno sposobna preživeti, a se soočajo s trenutno krizo. Več kot polovica ciljanih sredstev je že bila ponujena ranljivim malim in srednjim podjetjem ter podjetjem kreativne industrije. Na primer, marca 2021 je Evropski investicijski sklad podpisal garancijsko pogodbo z družbo Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány za zagotovitev 8,2 milijona EUR podpore madžarskim malim in srednje velikim podjetjem v kulturnih in ustvarjalnih sektorjih, da bi ohranili delovna mesta in pospešili okrevanje gospodarstva. Bolgariji je bilo po dogovoru z Evropskim investicijskim skladom zagotovljenih 10 milijonov evrov za podporo malim in srednje velikim zasebnim in javnim podjetjem v kulturnih in ustvarjalnih sektorjih. Sporazum malim in srednjim podjetjem zagotavlja posojila pod boljšimi pogoji, kar jim pomaga ohranjati delovna mesta.

SURE-Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency (Podpora za ublažitev tveganja brezposelnosti v nujnih primerih)

SURE je na posojilu temelječ instrument, ki ga je predlagala Komisija in sprejel Svet septembra 2020 po dogovoru z državami članicami. Z dajanjem na voljo 100 milijard EUR je SURE zasnovan tako, da zmanjša tveganje brezposelnosti v nujnih primerih ter zaščiti delovna mesta in dohodke evropskih državljanov, ki jih je prizadela pandemija. Zagotovljena posojila so namenjena podpori držav članic pri kritju stroškov, neposredno povezanih z oblikovanjem ali razširitvijo nacionalnih shem skrajšanega delovnega časa in drugih podobnih ukrepov, ki so jih uvedle za samozaposlene.

Zaradi COVID krize se mnoga podjetja soočajo s težavami in so bila prisiljena krčiti del svojih dejavnosti. Zaradi tega je veliko zaposlenih prisiljenih zapustiti svoja delovna mesta ali skrajšati delovni čas. Posojila v nujnih primerih, ki jih SURE ponuja državam članicam, jim dajejo možnost, da se izognejo takšnim potratnim odpuščanjem. Prvo poročilo, ki ga je Evropska komisija objavila marca 2021, kaže, da je instrument SURE v letu 2020 podprl med 25 in 30 milijonov ljudi. Povpraševanje držav članic je bilo veliko, saj je Svet že dodelil 90% skupnih sredstev v 18 državah članicah. Na primer, glede na poročilo je Španija prejela 21.324 milijard evrov posojil, Češka 2 milijardi evrov, Madžarska pa 504 milijone evrov. Čeprav je trenutno na voljo malo podatkov iz držav članic o sektorjih, ki jih je SURE večinoma podpiral, se domneva, da je bila kulturna industrija poleg gostinstva, zabave in turizma eden glavnih upravičencev.

Odziv Evrope na okrevanje knjižnega sektorja

Poleg podpore, ponujene kulturni in ustvarjalni industriji, je knjižni sektor pridobil tudi dodatne nove ukrepe, ki jih je sprožila EU. Novi program Ustvarjalna Evropa 2021–2027 kot glavni vir podpore za knjižno industrijo bi moral ponuditi nove priložnosti in veliko večji proračun v primerjavi s tistim iz obdobja 2014–2020, kot je Komisija napovedala januarja 2021. Ustvarjalna Evropa ima zdaj skupaj na voljo približno 2,4 milijarde evrov za spodbujanje kulturne in jezikovne raznolikosti ter dediščine.

Novi razpisi v okviru nove Ustvarjalne Evrope za knjižni sektor so povezani s političnimi prednostnimi nalogami EU v smeri zelenega in digitalnega prehoda, transnacionalnega sodelovanja, inovacij ter bolj socialne in vključujoče Evrope. Zlasti se zdi, da so projekti sodelovanja glavna prednostna naloga tega novega programa, katerega namen je poglobiti povezave med državami članicami ter med različnimi organizacijami in ustvarjalci. Inovacije so tudi glavna skrb EU, saj bodo uveljavljale izboljšave v smeri digitalne preobrazbe. Povečala se bo tudi konkurenčnost in prispevala k učinkovitejšemu kroženju literature. Posledično bo knjižni industriji omogočila, da doseže novo občinstvo, s čimer bo utrla pot bolj raznoliki in vključujoči Evropi. Novi program Ustvarjalna Evropa 2021–2027 bo ohranil enaka podporna

orodja kot prejšnja različica, vendar z nekaterimi izboljšavami, ki bodo ustrezale novim ciljem EU v novih okoliščinah, ki jih je povzročila zdravstvena kriza. To vključuje podporo literarnemu prevajanju, sodelovanje in platformo za promocijo del ter nagrado Evropske unije za književnost.

Podpora za literarne prevode

Poziv za *More than a language* (Več kot jezik) v Evropi je bil prvič objavljen septembra 2008 na konferenci o večjezičnosti v Parizu. Šlo je za poziv k obsežnemu evropskemu programu, ki bi v ospredje postavil pomen večjezičnosti in prevajanja v evropski kulturi, a tudi finančno podprl prevajalska prizadevanja v tej smeri. Od takrat je program Ustvarjalna Evropa vključil Podporo literarnemu prevajanju, shemo, ki založnikom zagotavlja sofinanciranje za spodbujanje prevajanja in objavljanja knjig, zlasti iz manj zastopanih jezikov.

Novi program Ustvarjalna Evropa bo ohranil ta instrument za obdobje 2021–2027 s proračunom v višini 5 milijonov evrov. Založnike podpira tako, da ponudi 50% skupnih stroškov prevoda najmanj 5 del ter dodatno podporo pri distribuciji in promociji širšemu občinstvu. Novost novega programa je, da bo obstajala možnost, da založniki iz iste države ali iz različnih držav v EU skupaj kandidirajo za večje projekte. Posledično bo več založb po Evropi izkoristilo prednosti programa in na ta način okrepilo dejavnosti celotne vrednostne verige knjižnega trga in obogatilo raznolikost po Evropi.

Sodelovanje in platforme za promocijo del

Knjižni sektor bo okrepljen tudi s številnimi platformami in projekti, katerih namen je ne le okrepiti celotno vrednostno verigo knjige, ampak tudi omogočiti dostop do širšega evropskega bralstva. Nadaljevali se bodo stari projekti in začeli so se novi, da bi spodbudili sodelovanje in povezovanje mladih evropskih ustvarjalcev in organizacij, spodbujali nove talente, razvili nove veščine ter povečali konkurenčnost in profesionalnost v knjižni industriji. Platforme, kot so CELA, ALDUS, Versopolis, SILO in READ ON, so družbeno usmerjeni projekti, ki promovirajo več vrst literature, od leposlovja in stripa do poezije in znanosti. Vsak s svojo edinstveno specializacijo postavljajo v ospredje ključno vlogo literature v evropski družbi. Spodbujajo manjše jezike v založništvu, izvajajo socialno vključujoče dejavnosti za marginalizirane ljudi, preko literature krepijo evropski občutek "skupnega prostora" in pritegnejo zanimanje mladih s svojimi digitalnimi veščinami.

Minister za zunanje zadeve Anže Logar je 14. julija slovesno odprl novo platformo *Europe Readr*. Kot paradni kulturni projekt slovenskega predsedovanja Svetu EU je bila platforma realizirana v sodelovanju z EUNIC. „Europe Readr“ želi spodbujati razmislek o prihodnosti življenja z uporabo programa kuriranih dejavnosti, povezanih z bralno kulturo in literarnimi praksami, kot izhodišče. Projekt obravnava presečišče literature, trajnosti, arhitekture, urbanizma in digitalizacije in je še eno prizadevanje EU za povezovanje evropske družbe z

literaturo. Ker je celotno kulturno industrijo že več kot eno leto močno prizadela kriza zaradi COVID-19, se zdi precej obetavno za prihodnost knjižne industrije, da Evropski svet literaturo postavi v središče pozornosti kot izhodišče za evropsko kulturno in finančno okrevanje.

Nagrada Evropske unije za književnost

Nagrada Evropske unije za književnost je pobuda, ki se je začela leta 2008 in želi poudariti bogastvo in raznolikost evropske literature na področju leposlovja. Nagrado podpira program Ustvarjalna Evropa, natečaj pa je odprt za 41 držav. Konzorcij nagrade sestavljajo Evropski pisateljski svet, Zveza evropskih založnikov ter Evropska in mednarodna federacija knjigotržcev. Vsako leto nacionalne žirije v tretjini sodelujočih držav nominirajo svoje zmagovalne avtorje, kar omogoča, da so v triletnem ciklu zastopane vse države in jezikovna področja. Od prve izdaje je bilo izbranih 135 uveljavljajočih se avtorjev iz 41 evropskih držav, kar je omogočilo, da so njihova dela prevedena v več jezikov in dosežejo nove trge v Evropi in zunaj nje.

Glavna prednostna naloga nagrade je ponuditi enake možnosti pisateljem in novim talentom, katerih jezik je premalo zastopan na evropskem knjižnem trgu, da bi obogatili kulturno in jezikovno raznolikost v Evropi. Poleg številnih kariernih priložnosti, ki se ponujajo zmagovalnim avtorjem, je cilj nagrade Evropske unije za književnost obogatiti kulturno raznolikost v Evropi. Prevlada angleškega jezika, poleg francoščine, španščine in italijanščine, v Evropi ni omogočala lahkega dostopa do literature drugih držav z manj poznanimi jeziki. Zahvaljujoč tej nagradi imajo evropski bralci zdaj priložnost odkrivati nove avtorje iz vse Evrope, spoznavati nove kulture znotraj evropskih meja in skozi literaturo bolje razumeti Drugega. Novi program Ustvarjalna Evropa 2021–2027 bo še naprej podpiral to pobudo, saj bo evropskim pisateljem, založnikom in celotni verigi knjižnega sektorja omogočil, da izkoristijo dragocene priložnosti, ki jim jih ponuja ta nagrada, zlasti v trenutnih okoliščinah krize, ki jo povzroča COVID-19.

Zaključek

Namen tega poročila je na kratko orisati vpliv zdravstvene krize COVID-19 na kulturne in ustvarjalne sektorje v Evropi, s posebnim poudarkom na knjižni industriji, ter predstaviti nekatere ukrepe, ki jih je EU uvedla za oživetev tega sektorja. Čeprav se je EU nemudoma odzvala na to krizo brez primere, ki je leta 2020 prizadela Evropo, je pandemija sektorju povzročila resno škodo in v ospredje postavila dolgotrajna vprašanja, s katerimi se ta sektor sooča. V tem trenutku, ob koncu leta 2021, je kriza COVID-19 še vedno prisotna in to ustvarja številne izzive za evropsko gospodarstvo na splošno, še posebej pa za ta že tako ranljiv sektor.

EU je poskušala okrepiti kreativne industrije z uvedbo vrste politik in praks, ki bi KUS, ustvarjalcem, samozaposlenim in njihovim uporabnikom pomagale ohraniti delovna mesta in produkcijo. Ti vključujejo kratkoročne ukrepe, kot so možnosti javnega financiranja, davčne olajšave, nadomestila za brezposelnost, nepovratna sredstva in subvencije za posamezne umetnike in KKI, nadomestila za nastale izgube, zagotavljanje posojil, garancij in naložbenih spodbud kreativnim podjetjem, modeli ohranjanja delovnih mest, kot je pomoč podjetjem in postopkovna fleksibilnost za izvedbo projektov. Sprejeti so bili tudi številni dolgoročni ukrepi v zvezi s strateškim načrtom EU. Novi program Ustvarjalna Evropa 2021-2027, ki je glavni instrument podpore kulturi, uvaja politike strukturnih sprememb za KKS, ki so usmerjene v usposabljanje in zaposlovanje ljudi v kreativnih industrijah, transnacionalno ustvarjanje in sodelovanje, inovacije in digitalno preobrazbo s ciljem postaviti temelje za bolj socialno vključujočo, konkurenčno in bolj zeleno Evropo.

Glavni cilj novega programa je spodbuditi digitalni prehod v kreativni industriji. Ker so se digitalne tehnologije med pandemijo močno uveljavile v smislu interakcije med ljudmi, kulturnega udejstvovanja, zabave, prodaje in drugih tradicionalno fizičnih dejavnosti in storitev, je cilj novih reform EU sprostiti potencial digitalne rasti in uvesti inovativne rešitve za kulturne in kreativne ustvarjalce. Kreatorji evropskih reform v sodelovanju kulture in digitalnih tehnologij vidijo priložnosti za bolj socialno in vključujočo Evropo. Medsektorsko sodelovanje in sodelovanje med evropskimi državami članicami na področju kulture je ena prvih prioritet EU. S priložnostmi za mobilnost in razvoj spretnosti za ustvarjalce, razvojem občinstva in sodelovanjem med umetniki in organizacijami želi EU okrepiti medkulturni dialog in doseči bolj socialno in vključujočo Evropo, tj. - spodbujati njeno raznolikost in spodbujati skupni evropski prostor z enakimi možnostmi za vse. Nove reforme tudi spodbujajo zeleni prehod in prispevajo k doseganju ciljev evropskega zelenega dogovora.

Po objavi novih kulturnih politik EU se je odprla kritična razprava o vrzelih v novih reformah ter dodatnih politikah in strategijah, ki bi jih morala EU uvesti za oživitev kulturnega sektorja. Po izbruhu pandemije in krizi, s katero se soočajo kulturne in ustvarjalne industrije, je bil slogan, ki so ga imeli priložnost slišati številni kulturniki, aktivisti, raziskovalci in strokovnjaki: 'Ne bomo se vrnili v normalno stanje, ker normalno je bilo problem'. To je poziv k strukturnim spremembam in reformam, ki bodo KKS omogočile, da bo pobudnik in uresničevalec trajnostnega razvoja. To vključuje predvsem boljše zbiranje dokazov o ekonomskih in socialnih vplivih pandemije na KKS. Zanesljivi podatki omogočajo boljše razumevanje resničnih problemov, s katerimi se sooča sektor, in lahko povečajo zavest o vrednosti kulturnih in ustvarjalnih sektorjev med oblikovalci politik, državljani in odgovornimi za izobraževanje in usposabljanje. Na podlagi intenzivnega zbiranja podatkov lahko oblikovalci politik EU tudi zgradijo pošten sistem dela, ki ga kulturni sektor nujno potrebuje. Delovna mesta v kreativnem sektorju so zelo pogosto netradicionalnih in raznolikih oblik, zaposlenim v KKS pa pogosto niso zagotovljene različne ugodnosti, razen če so prilagoditve za takšne netradicionalne oblike del splošnega paketa. Kriza, ki jo je povzročil COVID-19, je samo še dodatno poudarila, kako so

takšna delovna mesta pogosto zanemarjena v smislu javne podpore. Posledično bi bilo odpravljanje vrzeli v podpornih programih za samozaposlovanje s poenostavitvijo meril za upravičenost in omogočanjem dostopa do hibridnih oblik zaposlitve dragocena podpora za ljudi, ki delajo v kreativnih industrijah.

Javno financiranje je ključnega pomena tudi za trajnost kreativne industrije. Vendar KUS potrebuje več javnega financiranja, ki bo usklajeno s potrebami sektorja. Na primer, pogosto spregledana lokalna prizorišča, neodvisne knjigarne in neprofitne organizacije, ki so izjemno pomemben vir neodvisnega eksperimentiranja in kulturne raznolikosti tako na podeželju kot v mestih, so med krizo ogrožena, saj pogosto nimajo potrebne pravne oblike, ki bi jim omogočila prejemanje podpore. Posledično so potrebne korenite strukturne spremembe za oživitve kulturnih in ustvarjalnih sektorjev, kar bi lahko dosegli z bolj ciljno usmerjenim javnim financiranjem in dolgoročnimi pristopi pri oblikovanju politik.

V zvezi z digitalnim preходом so oblikovalci politik EU pozvani, naj ustvarijo digitalni okvir, ki bo ustrezal potrebam KKS. Digitalni ekosistemi za KKS ostajajo razdrobljeni in zahtevajo nadaljnjo kritično refleksijo digitalizacije in demokracije. Mnoga mala in srednje velika podjetja na primer težko dosežejo digitalni prehod zaradi pomanjkanja sredstev in infrastrukture. EU bi morala zagotoviti raznolik in vključujoč digitalni prostor, pa tudi digitalno dostopnost in možnost večje prepoznavnosti za vse kulturne ustanove in občinstvo v EU, vključno s tistimi na podeželju in oddaljenih območjih. Skratka, za EU je ključnega pomena, da ozavešča o kulturnih razsežnostih socialne vključenosti. Prepoznavanje medsebojne povezanosti sodelovanja v kulturi in socialne vključenosti ter spodbujanje pozitivnih učinkov KKS na medkulturni dialog in evropsko raznolikost bi prineslo bolj demokratično, konkurenčno in socialno Evropo. S temi reformami se lahko kulturni in ustvarjalni sektorji izkažejo za glavnega pospeševalca socialnih, družbenih in okoljskih prehodov v Evropi.

Seznam literature

Federation of European Publishers (2020) *One year after. Consequences of the COVID-19 Crisis on the Book Market*. Available at file:///C:/Users/x_an_/Downloads/202103_-_brochure_covid_update_digital_only.pdf (Accessed at 30/08/2021)

2. Federation of European Publishers (2021) *Report of Activities, 2020-2021*. Available at file:///C:/Users/x_an_/Downloads/fepreport_of_activities_20_21_c.pdf (Accessed at 30/08/2021)

KEA, EUROPEAN AFFAIRS (2020) *The Impact of the COVID-19 Pandemic on the Cultural and Creative Sector: Report for the Council of Europe*. Available at https://keanet.eu/wp-content/uploads/Impact-of-COVID-19-pandemic-on-CCS_COE-KEA_26062020.pdf.pdf (Accessed at 30/08/2021)

European Cultural Foundation (2020) *The Future of the Cultural and Creative Sectors in the post-COVID-19 Europe*. Available at <https://cultureactioneurope.org/files/2020/05/CAE-ECFstatementPost-COVID-19Europe.pdf> (Accessed at 30/08/2021)

European Commission (2021) *EU guidelines for the safe resumption of activities in the cultural and creative sectors - COVID-19*. Available at <https://ec.europa.eu/culture/news/eu-guidelines-safe-resumption-activities-cultural-and-creative-sectors> (Accessed at 30/08/2021)

European Parliament's Committee on Culture and Education (2021) *Cultural and Creative Sectors in the post-COVID Europe*. Available at [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/652242/IPOL_STU\(2021\)652242_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/652242/IPOL_STU(2021)652242_EN.pdf) (Accessed at 30/08/2021)

OECD (2020) *Culture Shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors*. Available at <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/culture-shock-covid-19-and-the-cultural-and-creative-sectors-08da9e0e/> (Accessed at 08/09/2021)

European Commission (2020) *European Cultural and Creative Cities in COVID-19 times: Jobs at risk and the Policy Response*. JRC Science for Policy Report, Available at <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120876> (Accessed at 30/08/2021)

Echebarria Fernández, J. ORCID (2021). *A Critical Analysis on the European Union's Measures to Overcome the Economic Impact of the COVID-19 Pandemic*. European Papers - A Journal on Law and Integration, 5(3), pp. 1399- 1423. Available at https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/26345/1/EP_EF_2020_I_046_Jonatan_Echebarria_Fernandez_00437.pdf (Accessed at 30/08/2021)

EY (2021) *Rebuilding Europe: The cultural and creative economy before and after the COVID-19 crisis*. Available at file:///C:/Users/x_an_/Downloads/ey-panorama-des-icc-2021.pdf (Accessed at 30/08/2021)

European Writers' Council Survey (2020) *The Economic Impact of COVID-19 on Writers and Translators in the European Book Sector*. Available at http://europeanwriterscouncil.eu/wp-content/uploads/2020/06/EWC-Survey-Economic-Impact-of-Covid19_11062020.pdf (Accessed at 30/08/2021)

READ-IN-CLUB poročilo o raziskavi

Naloga

Raziskava READ-IN-CLUB je zbrala podatke o formatih in metodah dela različnih obstoječih bralnih klubov, zlasti po izbruhu pandemije COVID–19, v petih evropskih državah: Hrvaška, Ciper, Grčija, Madžarska in Slovenija. Cilj raziskave je bil vzpostaviti podlago za razvoj uporabnih orodij v različnih praksah bralnih klubov.

Metodologija

Raziskava READ-IN-CLUB je potekala med 1. in 30. septembrom 2021 v petih sodelujočih državah. Razdeljen je bil vprašalnik z 41 vprašanji, razvrščenimi v 7 skupin, zbranih pa je bilo skupno 156 vprašalnikov, od 20 do 48 v različnih državah. Čeprav so te številke premajhne, da bi dale poglobljeno predstavitev praks bralnih klubov v različnih državah, kažejo na nekatere skupne točke in tudi na nekatere razlike na področju naše raziskave.

Poleg tega so bili koordinatorji bralnih klubov v različnih državah povabljeni k sodelovanju v strukturiranih intervjujih, sestavljenih iz sedmih vprašanj o organizacijskem ozadju, finančni podpori, ciljih, ovirah in možnih izboljšavah. Ti odgovori so bili zbrani od najmanj petih koordinatorjev iz vsake izmed sodelujočih držav.

Definicije

Kot izhodišče smo morali opredeliti temo naše raziskave. V obstoječi praksi se podobni izrazi, kot so **bralni klub**, knjižni klub, bralna skupina in drugi, uporabljajo izmenično, brez natančne opredelitve, na kaj se nanašajo, kar včasih vodi v zmedo. Za pojasnilo smo začeli z osnovnim nominalnim razlikovanjem med bralnim klubom (kjer je poudarek, vsaj nominalno, na *dejanju branja*) in knjižnim klubom (kjer je poudarek, spet vsaj nominalno, na *predmetu branja*).

Dejavnosti katerih primarna motivacija je usmerjena v spodbujanje knjigotrštva v kakršnikoli obliki (predvsem seveda s prodajo določenih knjig), smo izločili kot temo našega zanimanja. Zato smo izpustili številne oblike promocije knjig, ki jih nejasno imenujemo »knjižni klub« ali v nekaterih primerih celo »bralni klub«, začevši z verjetno najbolj znano od vseh, *Oprah Book Club*.

Nejasno rabo izraza dokazuje tudi *Wikipedija*, ki nima članka o bralnem klubu. Iskanje tega izraza bralca napoti na članek o '[klub za razpravo o knjigah](#)':

'Klub za razpravo o knjigah je skupina ljudi, ki se sestanejo, da bi razpravljali o knjigi ali knjigah, ki so jih prebrali, in izrazili svoja mnenja, všečnost, nevršečnosti itd. Pogosteje se imenuje preprosto **knjižni klub**, izraz, ki se uporablja tudi za opis [kluba za prodajo knjig](#), kar lahko povzroči zmedo. Drugi pogosto uporabljeni izrazi za opis knjižnega diskusijskega kluba so **bralna skupina**, **knjižna skupina** in **skupina za razpravo o knjigah**. Klubi za razpravo o knjigah se lahko srečujejo v zasebnih domovih, knjižnicah, knjigarnah, spletnih forumih, pubih in v kavarnah ali restavracijah ob obrokih ali pijači.'

Slovar *Collins Dictionary* tudi nima vnosa 'bralni klub'; vendar ima vnos '[knjižni klub](#)' enako dvojno definicijo:

1. Knjižni klub je organizacija, ki svojim članom ponuja knjige po nižanih cenah.
2. Knjižni klub je skupina ljudi, ki se srečajo, da bi se pogovarjali o knjigi ali knjigah, ki so jih vsi prebrali.

Podobna definicija se pojavlja v slovarju *Oxford Learner's Dictionary*:

1. organizacija, ki svojim članom poceni prodaja knjige
2. tudi knjižna skupina, bralna skupina) skupina ljudi, ki se redno srečuje, da bi razpravljali o knjigi, ki so jo vsi prebrali.

Definicija slovarja *Cambridge Dictionary* po drugi strani opredeljuje [knjižni klub](#) kot 'skupino ljudi, ki se redno srečujejo, da bi se pogovarjali o knjigi, ki so jo vsi prebrali' in izpusti prvi pomen.

Bralni klub je kot izraz izpuščen tudi iz *Encyclopedia Britannica*, kjer se članek o [knjižnem klubu](#) nanaša predvsem na posebno ureditev distribucije knjig v knjigarni.

Za namen naše raziskave smo bralni klub opredelili kot **skupino ljudi, ki se redno srečujejo in razpravljajo o prebrani knjigi**.

1. *Skupina ljudi* – nismo zahtevali minimalnega ali maksimalnega števila udeležencev. Vendar izraz "skupina" pomeni srečanje vsaj petih ljudi iz različnih družin.
2. *Srečevati se* – pod tem izrazom smo razumeli tako fizično srečanje v določenem prostoru kot tudi virtualno srečanje s pomočjo elektronske komunikacije, v kolikor srečanje poteka v realnem času – v točno določenem časovnem okviru, ki je določen vnaprej. Zato literarni forum, kjer ljudje objavljajo svoje bralne izkušnje na spletu (kot je www.bookcrossing.com), ne izpolnjuje pogojev.
3. *Redno* – takšna srečanja so lahko tedenska, mesečna ali manj pogosta. Kot 'redna' srečanja smo šteli, da se zgodijo vsaj štirikrat na leto.

4. *Razpravljati* – izmenjava bralnih izkušenj mora biti večsmerni dogodek, zato predavanja o določeni knjigi ali intervjuji z avtorjem ne izpolnjujejo pogojev. Poudarjamo, vsaj štiri bralne izkušnje morajo biti izražene, da se štejejo za razpravo.

5. *Knjiga, ki so jo prebrali* – izpustili smo besedo 'vsi' ('vsi so prebrali'), ki se uporablja v nekaterih definicijah. Nemogoče je preveriti, ali so vsi udeleženci prebrali knjigo, ki je predmet razprave; po drugi strani pa njihova prisotnost na razpravi izraža njihovo zanimanje za obravnavano knjigo, zato lahko postanejo bodoči bralci obravnavane knjige.

Nismo imeli preferenc glede tega, kje bralni klub poteka (enakopravno so bili obravnavani različni fizični ali virtualni prostori) ali glede statusa organizatorjev srečanja, če ti organizatorji niso bili primarno komercialno usmerjeni in s tem vključeni v redno nabavno verigo knjig.

Srečanja v splošnih knjižnicah so se kvalificirala, srečanja v knjigarnah pa ne. Srečanja na zasebnih domovih so bila uvrščena, če niso bila usmerjena predvsem v prodajo določenega knjižnega naslova ali knjižne serije. Srečanja v kavarnah in restavracijah so bila upravičena, če ustanova ni ustvarila večine svojih prihodkov s prodajo knjig – vendar bi knjige lahko prodajali kot stranski posel.

Nenazadnje, analizirali smo samo bralne klube, kjer prevladujejo odrasli bralci – stari 18 let ali več.

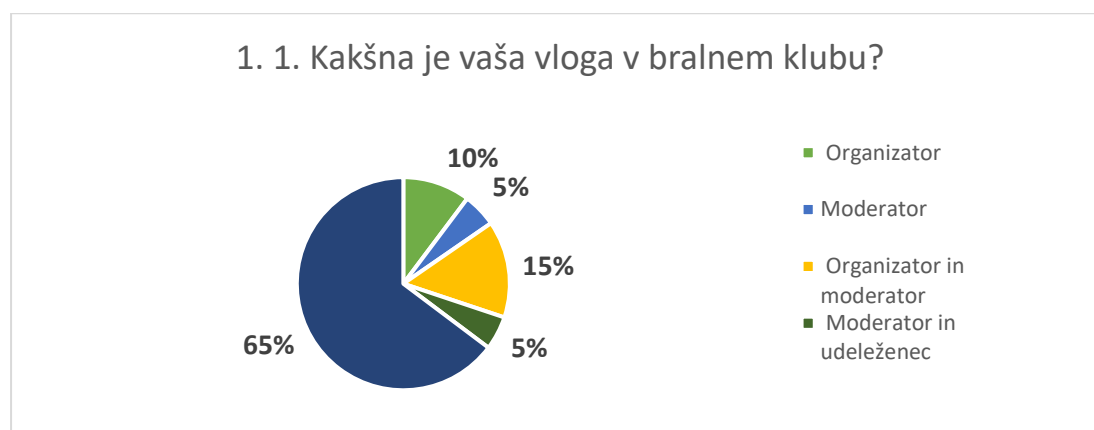
Koordinatorja bralnega kluba smo definirali kot osebo, ki skrbi za praktični del bralnega kluba: časovno in prostorsko/spletno usklajevanje, obveščanje članov o izbiri knjig za obravnavo, obveščanje o klubskih aktivnostih... Ta oseba lahko tudi moderira razpravo, vendar to ni pogoj za koordinatorja. Za vse omenjene naloge ni treba skrbeti koordinatorju, vendar bi morala biti ta oseba prva izbira, če člani iščejo odgovore na praktična vprašanja v zvezi z aktivnostmi bralnega kluba.

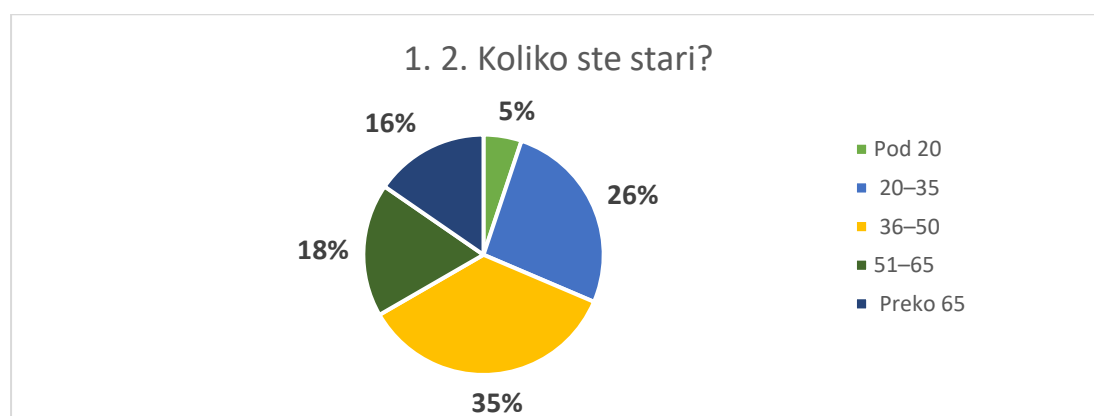
Rezultati – Vprašalnik

1. Demografski podatki anketirancev

Izmed 156 odgovorov se je 16 sodelujočih v raziskavi odločilo, da se opredelijo kot organizatorji, 6 kot moderatorji, 23 kot organizatorji in moderatorji ter 8 kot moderatorji in udeleženci. 101 se je opredelil za "udeleženca". Te številke kažejo na visoko stopnjo samoorganizacije v obstoječih bralnih klubih – več kot eden od treh anketirancev ima tudi organizacijske in/ali moderacijske naloge.

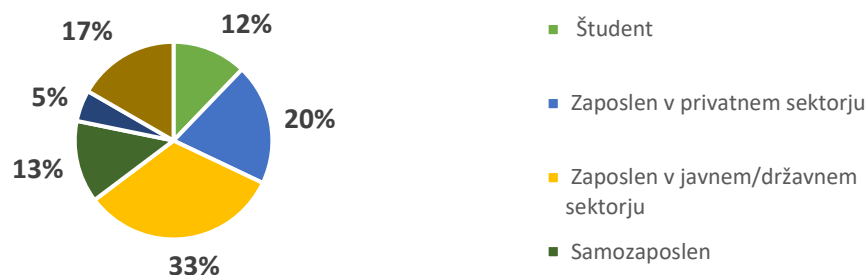
Kar se tiče starosti, je bilo podobno število udeležencev mlajših od 35 let, 36–50 let in starejših od 51 let, kar nas je pripeljalo do zaključka, da so v bralnih klubih skoraj enakovredno zastopane vse starostne skupine odrasle populacije. (Enako se odraža v oceni, ki so jo udeleženci podali o starostni razliki in povprečni starosti udeležencev v njihovem klubu – večina klubov je imela starostno razliko od 10 do 30 let.)

Iste tri skoraj enake skupine se pokažejo, ko pogledamo delodajalca sodelujočih – ena tretjina je zaposlenih v zasebnem sektorju, vključno s samozaposlenimi, ena tretjina v javnem sektorju in eno tretjino sestavljajo študenti, brezposelni in upokojenci.

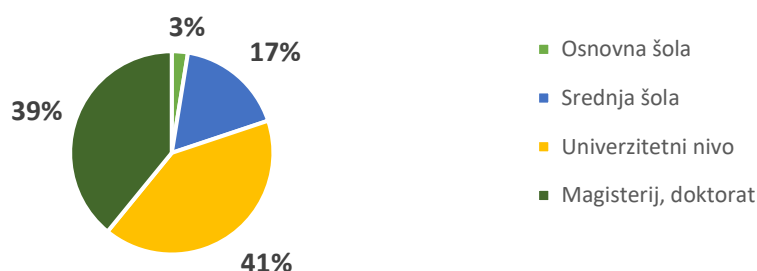

1. 3. Kašen je vaš poklicni status?

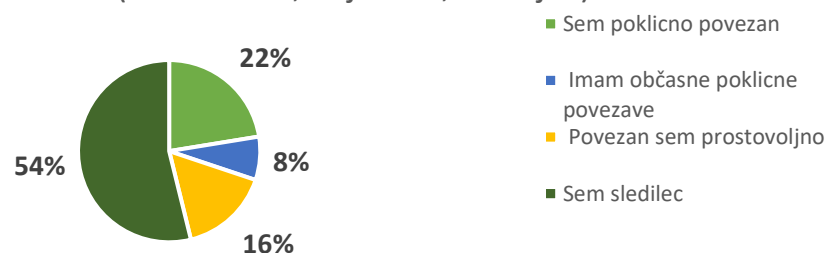
Povsem drugačno sliko pa kaže vprašanje o izobrazbi: največ ljudi ima univerzitetno izobrazbo (skupaj 125), presenetljivo veliko pa jih je magistrov ali doktorjev znanosti. Zelo malo je udeležencev (v večini držav jih ni), katerih najvišja stopnja izobrazbe je osnovna šola. Število udeležencev, katerih najvišja stopnja izobrazbe je srednješolska, je skoraj enako v vseh sodelujočih državah.

1. 4. Kakšna je vaša dosežena izobrazba?

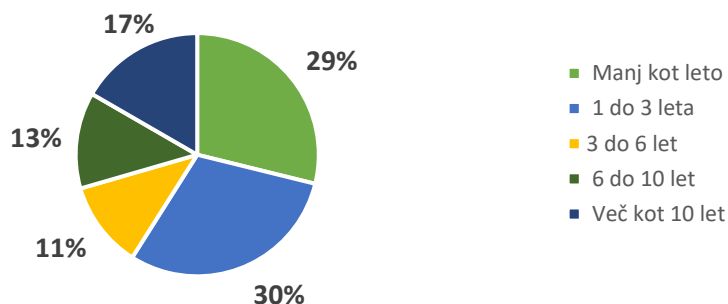
Precejšnje število udeležencev je poklicno ali prostovoljno povezano s knjižnim področjem.

1. 5. Kakšna je vaša povezava s področjem knjige (založništvo, knjižnice, mediji...)

Kar nekaj članov je že dolgo aktivnih v svojih bralnih klubih.

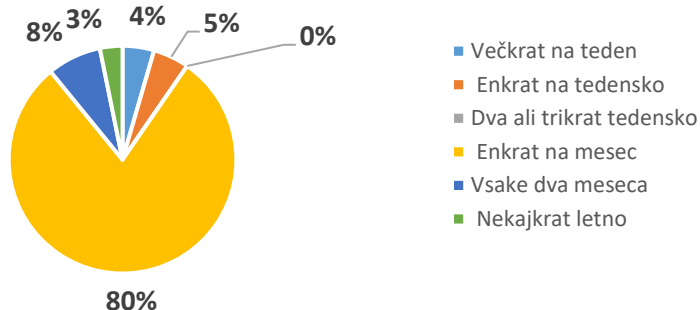
1. 6. Koliko časa sodelujete v bralnem klubu?

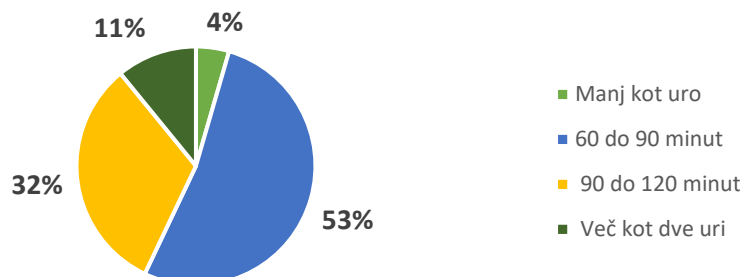
2. Navade bralnega kluba

Velika večina bralnih klubov (80%) se srečuje enkrat na mesec in večina srečanj traja od 60 do 90 minut (82 odgovorov), nekatera pa tudi dve uri (50 odgovorov) ali več (17 odgovorov). Zelo redko so srečanja krajša od ene ure (7 odgovorov).

2. 1. Kako pogosto se bralni klub srečuje?

2. 2. Koliko časa traja srečanje?

Večina srečanj poteka v javni knjižnici, sledijo srečanja, ki potekajo spletno preko Zooma.¹

Približno dve tretjini srečanj poteka zvečer, med tednom. Približno tretjina srečanj je med vikendi. Zelo redko se člani kluba sestanejo v rednem delovnem času, torej pred peto uro popoldne.

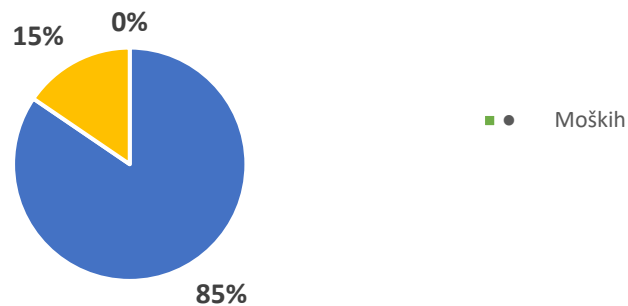
3. Demografski podatki bralnega kluba

Nobeden od bralnih klubov ni imel večine moških članov. V več kot 80% odgovorov je večina članov žensk. (To je v skladu s splošnimi podatki raziskave branja, kjer prevladujejo bralke.)

¹ Podobna raziskava, ki jo je leta 2020 izvedel BookBrowse, *Bookclubs in Lockdown*, kjer je bilo 90% vprašanih v ZDA, je pokazala, da se 54% članov bralnega kluba srečuje na zasebnem domu in 15% v knjižnici. Tisti, ki so se srečevali na daljavo, so v 96% primerov uporabljali Zoom.

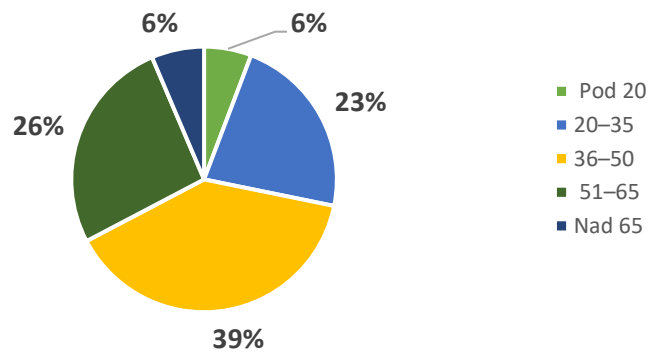

3. 1. Večina udeležencev bralnega kluba je:

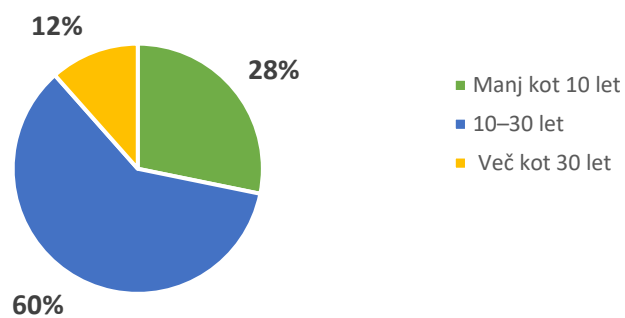
Približna povprečna starost je bila med 36 in 50 let.

3. 2. Kakšna je povprečna starost članov?

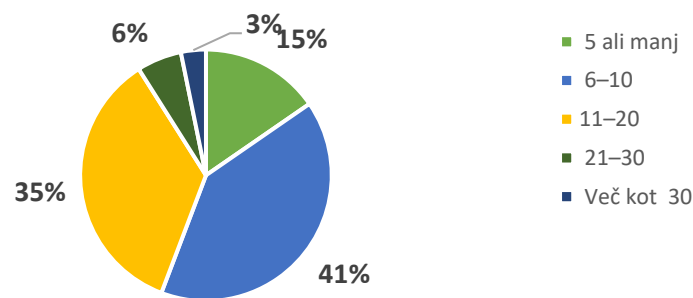
Na splošno večina klubov prikazuje široko paleto starostnih skupin in tako zagotavlja medgeneracijski diskurz.

3. 3. Kakšna je starostna razlika med najmlajšim in najstarejšim?

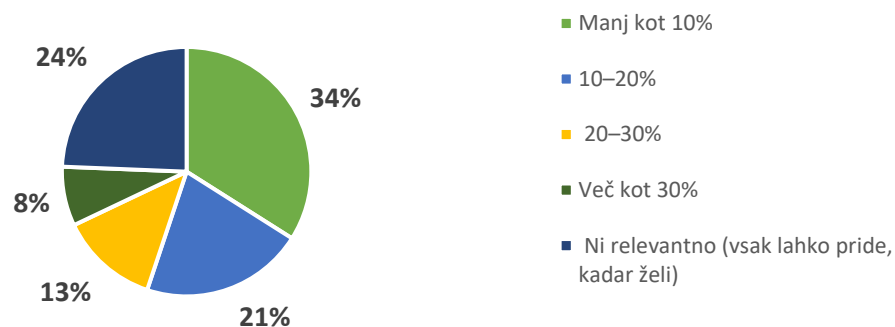
Zelo malo klubov ima več kot 20 udeležencev; večina jih ima manj kot 11, kar nekaj anketirancev (in sicer 24) pa se je udeleževalo sestankov s petimi ali manj člani. Ker smo raziskavo omejili na klube z vsaj petimi člani, to pomeni, da je 15 % anketirancev sodelovalo v *mikroklubih* s petimi člani.

3. 4. Koliko udeležencev sodeluje na posameznem srečanju?

Zvestoba klubom je bila precej visoka: tretjina vprašanih je izrazila manj kot 10-odstotni osip na posameznem srečanju, kar v kombinaciji s povprečnim številom članov kaže, da člani vsaj v manjših bralnih klubih, običajno obiščejo vsako srečanje.

3. 5. Kolikšen je odstotek neprihodov (ljudi, ki so člani kluba, vendar se ne udeležijo posameznega srečanja)?

4. Moderiranje

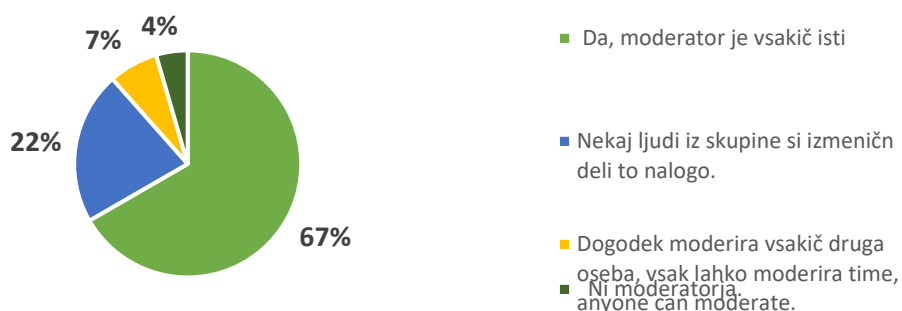
Velika večina anketirancev je poročala, da imajo istega moderatorja na vsakem srečanju svojega kluba. Zelo redko je skupina delovala brez moderatorja. Večina moderatorjev spodbuja člane bralnega kluba, da izrazijo svoje mnenje – v večini primerov člani to storijo vsakič. Število odgovorov, da mora moderator 'skrbeti, da nekateri udeleženci ne vzamejo preveč časa za razpravo', je bilo precej visoko, kar najverjetneje ustreza želji, izraženi v

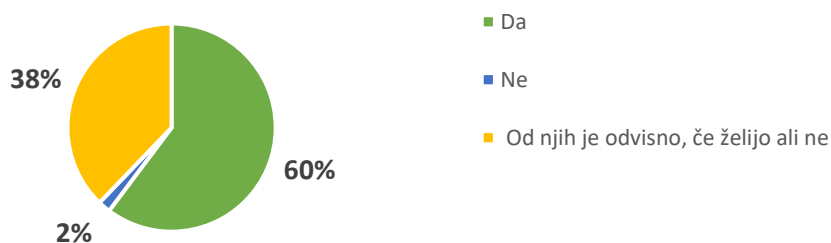
strukturiranih intervjujih, da bi moderatorji želeli pridobiti dodatna znanja o skupinski dinamiki in psihologiji.

Večina bralnih klubov ne zahteva, da vsi udeleženci preberejo knjigo, o kateri se razpravlja, čeprav je to zelo zaželeno.

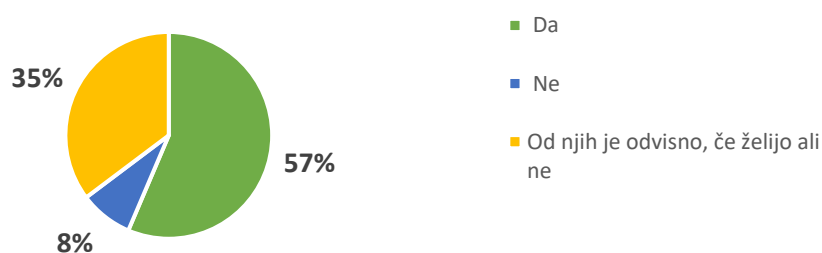
4. 1. Ali imajo srečanja rednega moderatorja?

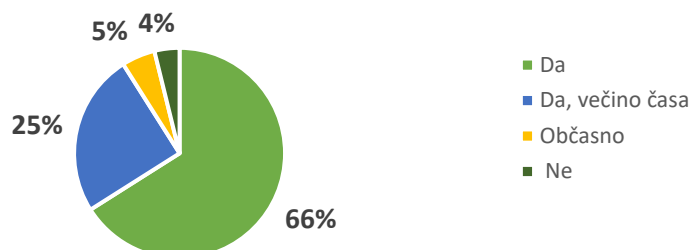
4. 2. Ali je običajno, da vsak, ki knjigo prebere, izrazi svoje mnenje?

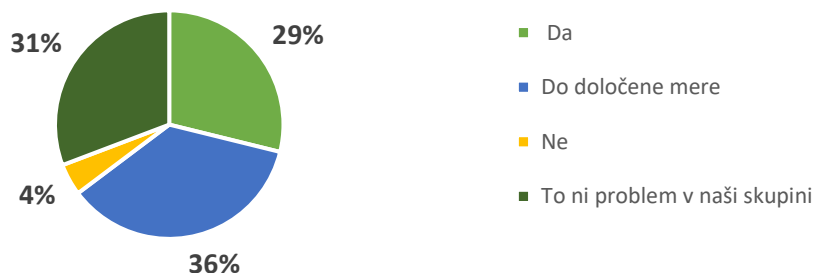
4. 3. Ali moderator povabi tihe udeležence, da izrazijo svoje mnenje?

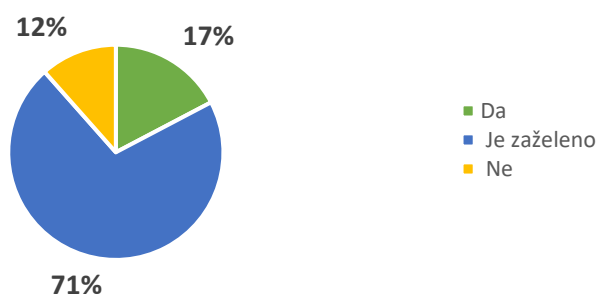
4. 4. Ali je moderator pozoren na to, da se sliši mnenje vsakega člana?

4. 5. Ali moderator skrbi, da posamezni udeleženci ne vzamejo preveč časa za razpravo?

4. 6. Ali je obvezno prebrati obravnavano knjigo?

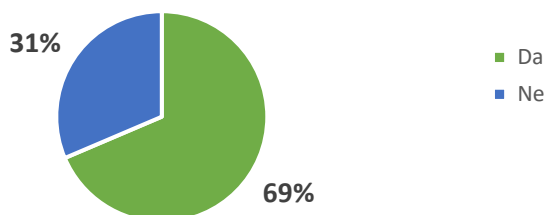
5. Navade

Večina udeležencev je poročala, da je na njihovih sestankih mogoče sodelovati brez prisotnosti s pošiljanjem komentarjev in/ali vprašanj. Ker je večina anketirancev navedla, da je izmenjava mnenj o prebranih knjigah najmočnejši razlog za včlanitev v bralni klub, se zdi, da ta praksa vsaj delno zadovolji njihovo motivacijo. Naslednji najpogosteje naveden razlog je bil »krepitev bralne kulture z rednim branjem«, sledila mu je socialna motivacija, tj. »dobro druženje z drugimi«. Le peščica udeležencev je bila primarno motivirana s "pridobivanjem predlogov, kaj

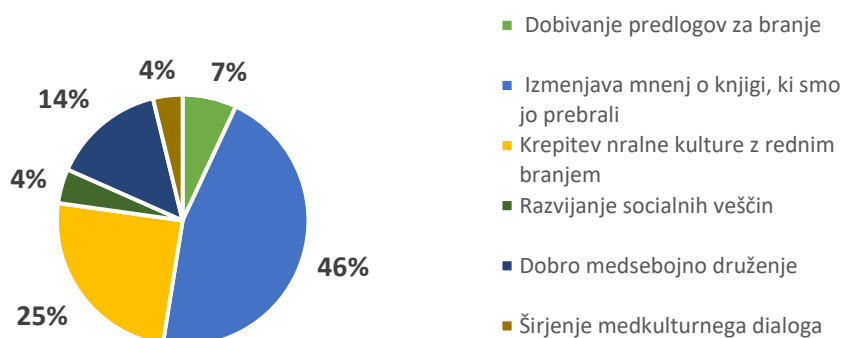

brati", "širjenjem socialnih veščin" in "širjenjem medkulturnega dialoga". Očitno te prednosti še niso v celoti obravnavane v trenutni rutini bralnih klubov.

5. 1. Ali je mogoče poslati vprašanja in/ali komentarje, če kdo ni prisoten na srečanju?

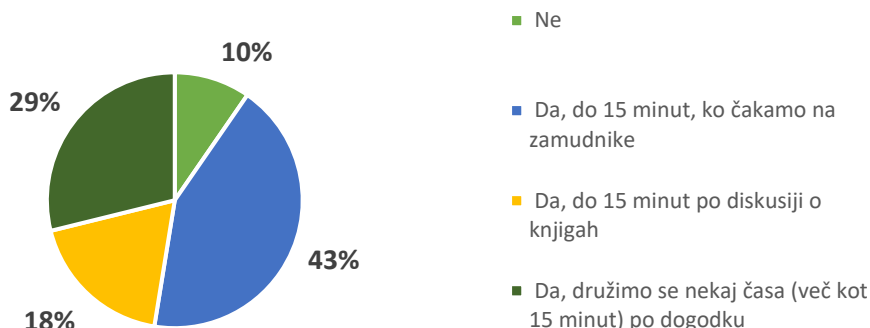
5. 2. Kaj je vaš **glavni** razlog, da ste se pridružili bralnemu klubu? (izberite en odgovor)

Kar zadeva družabni del srečanja, večina anketirancev ugotavlja, da je to pomemben del njihove dejavnosti – le 15 odgovorov (razdeljenih med tri države) je navedlo, da sploh ni 'splošnega klepeta', medtem ko je kar impresivno število bralnega kluba udeleženci poročalo o druženju po dogodku (29 do 15 minut in 45 več kot 15 minut).

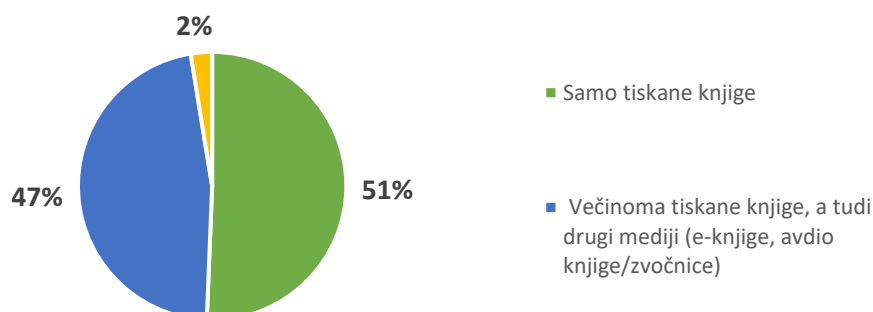
5. 3. Ali je del časa vašega bralnega kluba namenjen tudi splošnemu klepetu/druženju?

6. Izbira knjig

Odgovori o izbranih bralnih medijih so bili skoraj enakomerno razdeljeni med »samo tiskane knjige« in »večinoma tiskane knjige, pa tudi druge medije (e-knjige, zvočne knjige)«. Le štirje odgovori so bili v kategoriji »samo ali predvsem e-knjige ali zvočne knjige«.

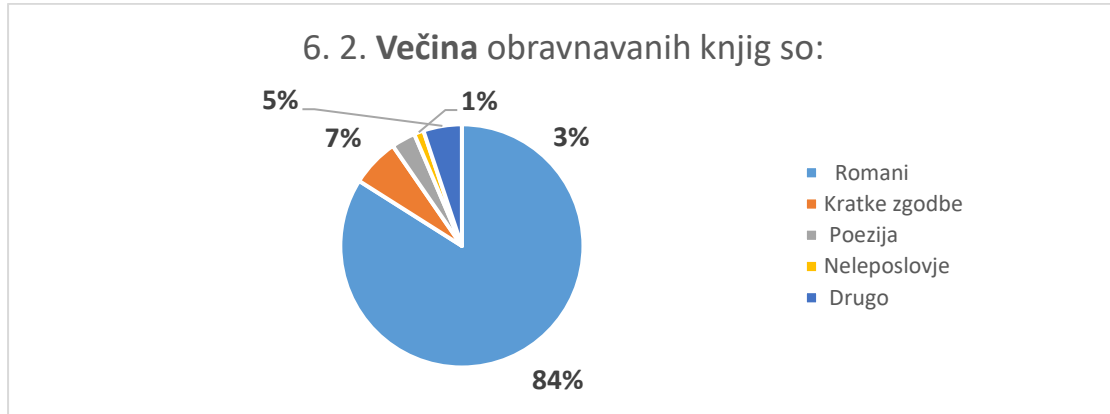
6.1. Kateri je izbran bralni medij?

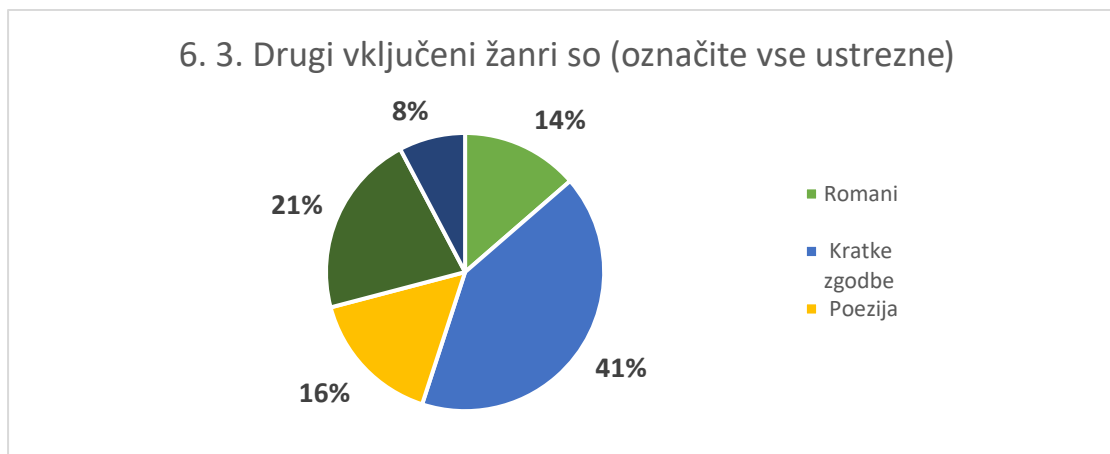
(Raziskava BookBrowse iz leta 2020, *Bookclubs in Lockdown*, je ugotovila, da so 'števne skupine, ki se trenutno srečujejo, izkoristile zbirko e-knjig v svoji knjižnici, pogosto prvič [...]. Vendar je bilo dohitevanje tehnologije izziv za nekatere, ki se veselijo vrnitve k izposoji v tiskani obliki.« 90% anketirancev je bilo iz ZDA, kjer je uporaba e-knjig – ali eknjig, kot je uporabljeno v besedilu – nekajkrat večja kot v Evropi.)

Pri izbiri bralnega žanra pričakovano močno prevladujejo romani. V skoraj vseh odgovorih predstavljajo večino prebranih knjig, sledijo kratke zgodbe, stvarna literatura in poezija.

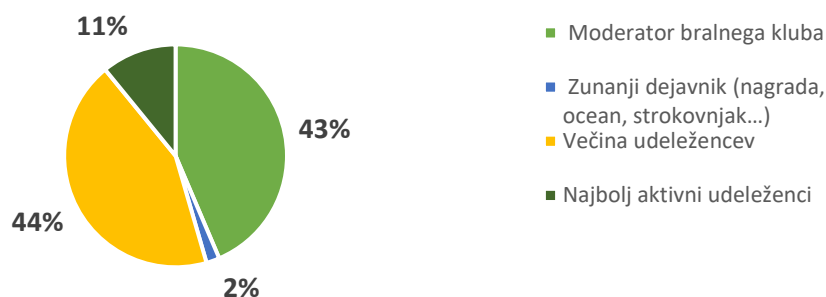
Kar zadeva drugo najbolj brano zvrst, se zdi, da so romani druga izbira pri skoraj vseh odgovorih, kjer niso prva izbira in so različne literarne zvrsti prisotne v istem padajočem vrstnem redu kot prej.

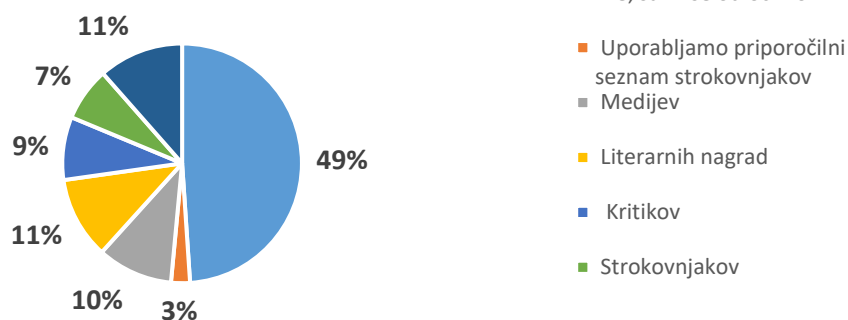
Primarno izbiro knjig za razpravo imata v enaki meri moderator in večina udeležencev; v nekaterih primerih se odločijo najbolj aktivni udeleženci in samo en odgovor poroča o zunanjem dejavniku, ki odloča. Povsem jasno je, da se odločitve za branje ne sprejemajo z nobene osrednje točke in so povezane s podrejenimi ravnmi. Poleg tega nobeden od zunanjih dejavnikov ne prevlada pri predlaganju knjig za branje.

6. 4. Kdo prvenstveno izbira knjige za razpravo?

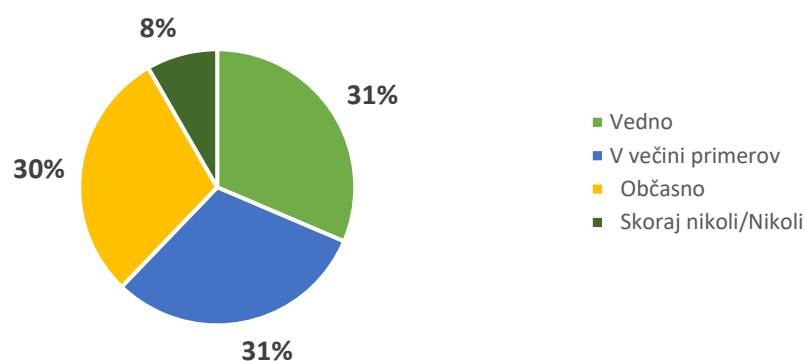

6. 5. Ali zunanja sugestija vpliva na izbiro knjige za branje?

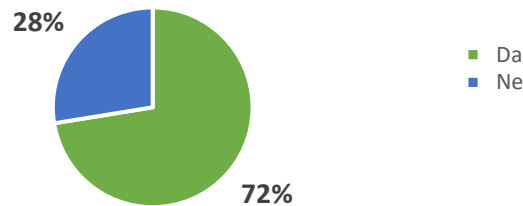
Prejšnji trditvi pritrjuje tudi dejstvo, da člani bralnega kluba svojo udeležbo pri izbiri knjig, ki jih berejo, vidijo skoraj v enakih deležih, takole: »vedno«, »v večini primerov« in »občasno«. Veliko manj pogosti odgovori so bili 'skoraj nikoli/nikoli'.

6. 6. Ali člani sodelujejo pri izbiri knjig za razpravo?

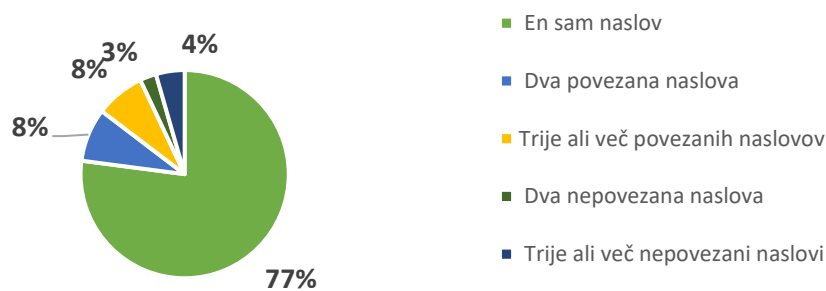

V večini primerov (več kot 70%) se na enem srečanju pogovarja o enem knjižnem naslovu. Včasih se razprava osredotoči na dve ali v manjši meri na tri povezane knjige. Nepovezani naslovi se na enem srečanju obravnavajo le izjemoma.

6. 7. Ali se vsaka razprava osredotoča na eno knjigo?

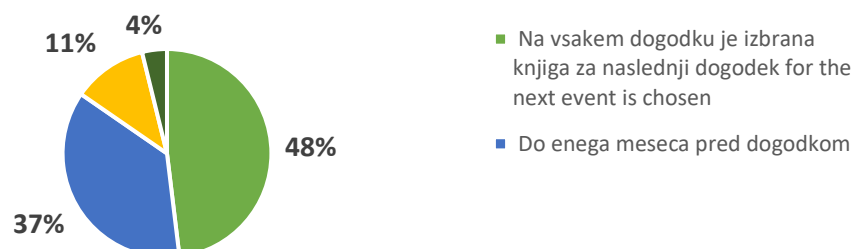

6. 8. Koliko naslovov knjig se običajno obravnava na enem srečanju?

Skoraj polovica odgovorov poroča, da se knjiga za branje izbere na vsakem srečanju za naslednjega, takoj zatem pa »do en mesec pred dogodkom«. Močno zaostajata izbiri 'en do tri mesece pred dogodkom' in 'več kot tri mesece pred dogodkom'.²

6. 9. Kako daleč vnaprej so izbrane knjige za razpravo?

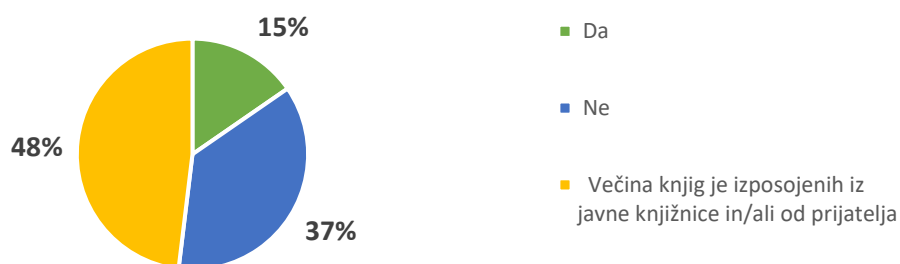
² Raziskava *Bookclubs in Lockdown* navaja, da se približno 40% skupin izbere svoja branja vsaj štiri mesece vnaprej.

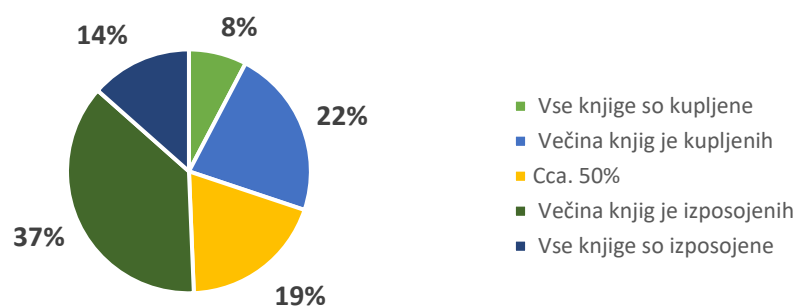
(Velja opozoriti, da je ta čas tesno povezan s pogostostjo srečanj – zdi se zelo malo verjetno, da bi lahko tisti klubi, ki se srečujejo vsak teden, na prejšnjem srečanju izbrali knjigo za branje naslednjega srečanja – ne le čas za prebrati knjigo, tudi čas za pridobitev naslednjega naslova je v tem primeru lahko prekratek, še posebej, ker si precejšnje število udeležencev izposodi izbrane knjige v splošnih knjižnicah in/ali pri prijateljih. Ker velika večina (približno 80%) odgovorov kaže, da se bralni klubi srečujejo enkrat mesečno, to dopušča dovolj časa za nakup in branje knjige v naslednjem mesecu.)

Cena knjig ne vpliva bistveno na izbiro obravnavanih knjig, med drugim tudi zato, ker je velik odstotek knjig izposojenih v javnih knjižnicah in/ali pri prijateljih.

6. 10. Ali cena knjige vpliva na izbiro?

6. 11. Kolikšen je delež prebranih knjig v klubu, ki jih člani kupijo (v primerjavi z odstotkom izposojenih knjig)

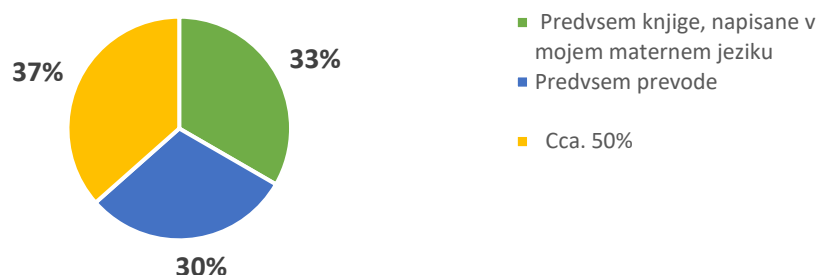
Odgovori na vprašanje »Ali berete predvsem knjige, napisane v vašem jeziku, ali prevode?« so skoraj enakovredno razdeljeni med »predvsem knjige, napisane v mojem maternem jeziku«, »predvsem prevode« in »približno 50/50%«.

(Opozoriti je treba, da se v večini držav odstotek prevedenih knjig v primerjavi z izvirnimi močno nagiba k izvirnim knjigam, zato se glede na to zdi, da so prevodi močneje zastopani v praksah bralnega kluba kot v praksi splošnega založništva. Potrebna pa bi bila dodatna

raziskava, da bi raziskali razliko med prevodi, ki se uporabljajo v praksah bralnega kluba, in njihovim deležem na knjižnem trgu.³ Ker so prevedene knjige podvržene dvojnemu postopku selekcije, najprej za objavo v izvirnem jeziku in po tem za objavo v prevodu, ni pretirano, čeprav poenostavljeno, če rečemo, da so te knjige na splošno 'varnejša izbira' pri izbiri kakovostnih knjig kot knjige, napisane v maternem jeziku.)

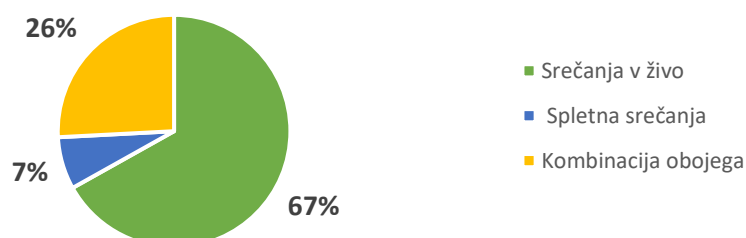
6. 12. Ali primarno berete knjige, ki so napisane v vašem maternem jeziku, ali prevedene?

7. Preference

Večina anketirancev ima raje osebno srečanje kot spletno; prav tako so raje razpravljali o eni knjigi na srečanje. Ker je socialni element eden od ključnih motivov za izkušnjo bralnega kluba, to ni presenetljivo.

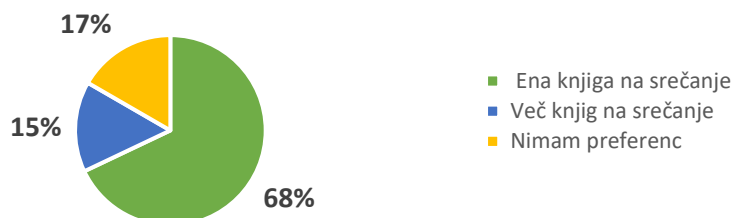
7. 1. Ali so vam v idelni situaciji ljubša osebna ali spletna srečanja?

³ Študija v Sloveniji (<https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/6120>) je pokazala, da so bili približno štirje od petih romanov, izposojenih v slovenskih splošnih knjižnicah, prevodi. Ta rezultat ne pomeni nujno, da nacionalna literatura ni zanimiva za domače bralce – bolj verjetno izhaja iz dejstva, da slovenska literarna produkcija takrat skoraj ni vsebovala poljudne literature, ki je po definiciji najbolj brana literatura.

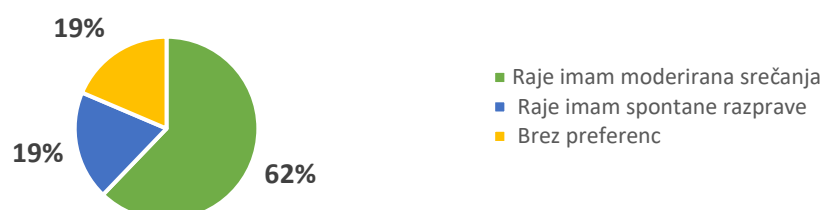

7. 2. Ali raje razpravljate o eni knjigi na srečanje ali o več knjigah (ki so nekako povezane)?

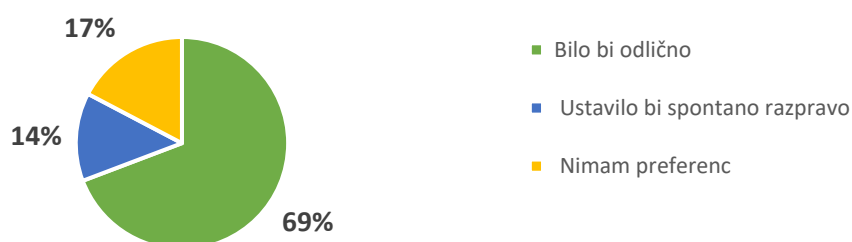
Vendar imajo moderirane razprave prednost pred spontano razpravo. Očitno je pogovor o knjigah za večino članov tudi način širjenja znanja in razumevanja literature, ne le izgovor za druženje.

7. 3. Se vam zdijo moderiranja srečanja primernejša od spontanih razprav?

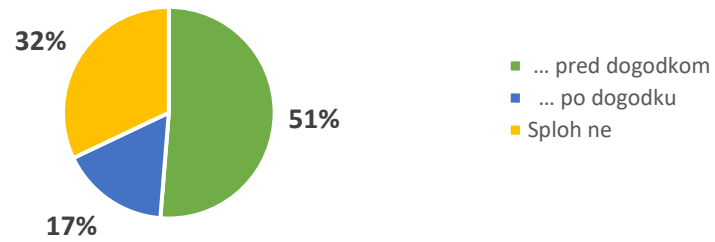
Željo po »profesionalnem« pristopu do obravnavanih knjig dodatno poudarja dejstvo, da večina anketirancev pozdravlja sodelovanje avtorja in/ali poznavalca knjige.

7. 4. Kakšno je vaše mnenje o prisotnosti avtorja/strokovnjaka na dogodku?

Čeprav je iz odgovorov razviden le manjši vpliv zunanjih dejavnikov, kot so literarne nagrade, medijski in kritiški odzivi na izbiro knjig za branje, bi večina vprašanih cenila dodatna gradiva o prebrani knjigi, po možnosti pred srečanjem.

7. 5. Želite prejeti napotke o knjigi, ki jo berete...

Rezultati – Intervjuji

Na vprašanje, s kakšnimi ovirami se srečujejo, je večina koordinatorjev bralnih klubov kot glavni izziv navedla pomanjkanje informacijskih naprav in/ali informacijskega znanja. Spletna srečanja so pričakovano manj zanimiva, predvsem za starejše člane, ki nimajo ustrezne opreme ali znanja o uporabi novih tehnologij.

V večini držav je pandemija zmanjšala ali popolnoma prekinila delovanje bralnih klubov. Čez nekaj časa so nekateri spet začeli delovati v osnovni obliki, na primer z izmenjavo bralnih predlogov po elektronski pošti. Tisti klubi, ki so se pred pandemijo srečevali prek spleta, so bili seveda manj prizadeti. Po drugi strani pa so bila srečanja v knjižnicah povsem ukinjena, saj knjižnice na začetku pandemije niso bile odprte.

Nekateri koordinatorji so omenili, da ni dovolj splošnega znanja o obstoju bralnih klubov in prednostih sodelovanja v njih (druženje, »ljubezen do branja«, izmenjava mnenj, vzpostavljanje odnosov ...). Nekateri so omenili, da ni lahko dobiti dovolj izvodov knjig, da bi jih vsi člani pravočasno prebrali – število izvodov v lokalnih javnih knjižnicah je omejeno; so mesta brez knjigarj; in dostava spletnih naročil lahko traja predolgo.

Kar nekaj jih je kot orodje za izboljšanje delovanja navedlo obiske avtorjev in izmenjavo izkušenj različnih bralnih klubov. Omenjena je bila tudi finančna podpora, ki bi lahko omogočila omenjene obiske.

Fizična mesta srečevanj so bila v večini primerov: javne knjižnice, različne kulturne ustanove in nevladne organizacije, zasebni domovi, v enem primeru pa lokal plavalnega kluba.

Hrvaška

Vseh 10 bralnih klubov, katerih koordinatorji so sodelovali v intervjuju, je bilo del organizacije, od tega jih je šest delovalo v okviru splošne knjižnice, štirje pa v okviru nevladne organizacije. Šest jih je dobilo finančno podporo Ministrstva za kulturo in lokalne samouprave, dva izmed njih od javne knjižnice, le dva pa podpore sploh nista prejela.

Večina klubov je v času pandemije svoje aktivnosti preselila na splet, kar je prineslo pozitiven učinek, da se je lahko vključilo več članov iz oddaljenih krajev, tudi iz drugih držav.

Ciper

Na Cipru so bili štirje od petih bralnih klubov sestavljeni iz neformalnih srečanj posameznikov, eden pa je deloval v javni knjižnici. To je bil edini bralni klub, ki je prejel nekaj javnih sredstev od knjižnice in lokalne občine.

Grčija

Bralni klubi v Grčiji so imeli različne vire financiranja: eden je bil podprt z crowdsourcing množičnim financiranjem, drugi z javnimi sredstvi, dva s članarinami, brez podpore. Enaka pestrost se je pokazala pri prehodu na digitalno v času COVIDa – eden od klubov je poročal o brezhibnem prehodu na spletna srečanja, dva kluba s težavami, dva pa sta svoje dejavnosti popolnoma ustavila.

Eden od grških bralnih klubov je v svoje dejavnosti vključil srečanja z avtorji – srečanje z avtorjem sledi srečanju bralnega kluba in je organizirano kot javni dogodek, odprt za vse.

Skoraj vsi grški koordinatorji so kot glavno oviro za boljši razvoj svojega bralnega kluba navedli pomanjkanje časa, kar pa ne velja za druge koordinatorje. Poudarili so tudi nujnost tesnejšega povezovanja s strokovnim knjižnim sektorjem.

Madžarska

Na Madžarskem je sedem sodelujočih bralnih klubov imelo različne strukture – nekateri so bili neformalna srečanja posameznikov, nekateri neodvisne civilne organizacije, nekateri pa nevladne organizacije. Ta raznolikost se je odražala tudi v finančnih sredstvih za dejavnosti, od članarine do uspešnih prošenj za sredstva občin in vlade.

Slovenija

Trije od petih bralnih klubov, vključenih v intervju, so del dejavnost javne knjižnice, eden je bil del civilne organizacije, ki deluje na številnih področjih, eden pa je bila zasebna pobuda. Slednji je tudi edini, ki ni dobil javnih sredstev, čeprav so se nekateri koordinatorji pritoževali, da so zneski, namenjeni moderatorjem in/ali gostom klubov, "smešno nizki". Nekateri klubi so v času pandemije svoje aktivnosti prenesli na splet preko Zooma. Opazili so omejeno interakcijo med udeleženci v tej obliki. Po drugi strani pa nekateri bolj sramežljivi udeleženci svoje mnenje raje izrazijo na virtualnih srečanjih.

Člani bralnih klubov, ki delujejo v splošnih knjižnicah, so se večinoma odločili, da prenehajo z dejavnostjo v času zaprtja splošnih knjižnic in jo nadaljujejo, ko se spremenijo okoliščine. Po drugi strani pa se je bralni klub v eni največjih slovenskih splošnih knjižnic (v središču prestolnice Ljubljana) odločil, da svoje srečanje izvede le prek Zooma. To je omogočilo sodelovanje tudi bolj oddaljenim članom. Ta klub je omenil, da so starejši člani postopoma postali bolj sproščeni z digitalno komunikacijo, in poudaril, da bi bila koristna preprosta navodila za tehnično plat komunikacije preko Zooma.

Klub, ki je bil povsem zasebna pobuda, je v času pandemije nastal prek Zooma. Koordinator je poudaril, da videokonferenčni sistem omogoča sodelovanje v razpravah tudi nekaterim članom, ki živijo v drugih državah. Drugi klub je omenil, da imajo člana, ki živi v Kanadi, ki premaga razliko v časovnih pasovih, da sodeluje v razpravah.

Ena od koordinatorjk je povedala, da ima literarno znanje, vendar nima moderacijskih veščin in bi ji lahko koristilo nekaj dodatnega znanja na tem področju.

Povzetek

Odgovori o demografiji kažejo, da so bralni klubi sestavljeni iz enakomerno razpršenega razpona starosti, v skoraj enaki meri. Enakomerno jih obiskujejo tako zaposleni v zasebnem kot zaposleni v javnem sektorju. Število brezposelnih pade nekoliko pod odstotek brezposelnih v Evropi (5% proti 7%). Čeprav upokojenska populacija po splošnih knjižnih raziskavah bere nadpovprečno, je tudi odstotek upokojenih članov bralnih klubov nekoliko nižji od odstotka upokojenega prebivalstva Evrope (17% proti 20%) – razlog je zelo verjetno dejstvo, da je bila raziskava izvedena v elektronski obliki in je zato manj verjetno, da bodo nanjo odgovarjali starejši posamezniki. Na Madžarskem so bili vprašalniki pripeti k elektronski pošti in je bilo posledično število upokojenih respondentov veliko večje (64% vseh respondentov) kot v drugih državah.

Te številke lahko privedejo do hitrega zaključka, da so bralni klubi trenutno odprti za vse v enaki meri in da člani predstavljajo splošno populacijo. Najbolj očitna razlika je v tem, da so člani bralnih klubov predvsem ženske, kar ustreza drugim raziskavam bralnega področja. Stopnja izobrazbe prav tako kaže neuravnoteženo sliko: 80% anketirancev ima univerzitetno izobrazbo (kar je dvakrat več kot evropski odstotek v vsej populaciji po podatkih Eurostata), redki pa imajo končano samo osnovno šolo. Čeprav je povezava med izobrazbo in bralnimi navadami nesporna, je treba poudariti, da so nekatere raziskave pokazale, da bralne navade obstajajo na vseh stopnjah izobraževanja.

Očitno obstaja določena vrzel v obstoječi strukturi bralnih klubov in morda bi bilo koristno ustanoviti bralne klube, ki bodo posebej namenjeni tistim, katerih najvišja stopnja izobrazbe je srednja ali nižja; njihovo sodelovanje bi verjetno lahko spodbudili z izbiro dostopnejših knjig. Uveljavljena oblika *mikrokluba* (z okoli petimi ali malo več člani) bi bila morda primerna za takšen podvig. Morda bi bilo smiselno, da te klube moderirajo družbeno bolj izkušeni koordinatorji, ki bi lahko predlagali ustrezne knjige za to specifično bralstvo in po drugi strani omogočili razpravo o knjigah na ravni, ki bi ji lahko sledili vsi (ali večina) člani bralnega kluba.

Vloga moderatorja se v raziskavi vseskozi izkazuje kot zelo pomembna in tudi pri populaciji, kjer je 80% anketiranih univerzitetno izobraženih, morajo moderatorji poskrbeti, da je slišano vsako mnenje in da nekateri udeleženci ne vzamejo preveč časa na srečanju srečanja, da izrazijo svoje mnenje.

Najmočnejša razloga za udeležbo v bralnem klubu sta izmenjava mnenj o knjigah in socialna interakcija, ki pogosto presežejo razpravo o knjigah na splošno druženje. Zato ne preseneča, da ima večina udeležencev raje resnična srečanja kot spletna srečanja. Spletno srečanje ima tudi svoje prednosti: večkrat je bilo poudarjeno, da se spletnega srečanja lahko udeleži več članov, tudi tistih iz oddaljenih krajev, mest in celo drugih držav. Če okoliščine, kot so te, ki jih je povzročila pandemija, prisilijo bralne klube, da preidejo z živih na virtualne dogodke, bi bilo

morda konstruktivno, če bi posebno pozornost namenili možnostim druženja v spletni komunikaciji (tj. sobe na sestankih Zoom itd.).

Anketiranci imajo raje moderirane razprave kot spontane razprave in večina anketirancev bi pozdravila sodelovanje avtorja in/ali strokovnjaka za knjigo. Večina anketirancev bi bila hvaležna za dodatna gradiva o knjigi, o kateri se razpravlja, in večina bi jih raje imela pred srečanjem. Ker skoraj vsi klubi bralne seznane oblikujejo sproti in o izbiri knjig v veliki meri odločajo člani kluba, uvedba posebnih izdaj bralnih vodnikov (kot je v angleščini precej običajno⁴) morda ni najprimernejši odgovor na to potrebo - čeprav bi se lahko uporabil vsaj za nekatere naslove, ki so pogosto vključeni v prakso bralnih klubov in/ali predstavljajo nacionalni ali širši kanon. Takšna orodja lahko moderatorjem pomagajo tudi pri organizaciji razprave in posvečanju dodatne pozornosti nekaterim skritim kontekstom v posameznih knjigah.

Poudariti je treba, da ob širokem razponu generacij znotraj enega kluba izkušnja bralnega kluba zagotavlja medgeneracijski diskurz. Morda pa je meddružbeni diskurz na nižji ravni – o dohodkih članov nismo spraševali, saj bi morali upoštevati razlike med povprečnimi dohodki v različnih državah, a to lahko sklepamo iz dejstva, da so redki člani z manj kot univerzitetno izobrazbo.

Finančne in organizacijske strukture se zelo razlikujejo ne le med različnimi državami, ki sodelujejo v raziskavi, ampak tudi med različnimi bralnimi klubi. Medtem ko je osem od desetih bralnih klubov na Hrvaškem in štirje od petih v Sloveniji prejelo finančno podporo države in/ali lokalne skupnosti, je bil na Cipru podprt le eden od petih. Finančna podpora prihaja iz različnih virov, med katerimi je javno financiranje najbolj stabilno. Večina koordinatorjev klubov kot eno glavnih ovir za razvoj knjižnega kluba navaja pomanjkanje ali neustrezen obseg financiranja.

⁴ Veliko primerov je na voljo na <https://www.readinggroupguides.com/>.

Končni predlogi

Na podlagi rezultatov raziskave lahko predlagamo naslednje ukrepe za izboljšanje izkušnje bralnega kluba:

- *Mreža bralnih klubov*

Številni koordinatorji klubov so omenili željo po izmenjavi izkušenj z drugimi koordinatorji bralnih klubov in spoznavanju dobrih inovativnih praks pri njihovem delu. Zato bi bilo koristno organizirati stalni dogodek, ki bi potekal redno (morda dvakrat na leto), kjer bi izmenjali dobre prakse prek mednarodnih meja. Znotraj državnih meja bi lahko k delovanju bralnega kluba prispevali tudi predlogi knjig, ki so dobro izhodišče za razpravo.

To omrežje bi lahko podpiralo skupno mednarodno spletno mesto za bralne klube (v angleščini) s povezavami do strani v nacionalnih jezikih.

- *Razširitev znanja o literaturi, moderiranju in tehničnih vidikih spletnega komuniciranja*

Medtem ko bi tehnične vidike lahko izboljšali s preprostim navodilom za uporabo v maternem jeziku udeležencev (nekateri nimajo potrebnega znanja angleščine, da bi se lahko zanašali samo na smernice Zoom), se zdi, da je treba izboljšati znanje o literaturi (zlasti teorija recepcije bralca) kot tudi moderacijske sposobnosti. Nekateri koordinatorji so izrazili željo po

- *Ustanavljanje bralnih klubov, posebej namenjenih bralcem s srednješolsko ali nižjo izobrazbo*

Ker so ti bralci izrazito slabo zastopani v sedanjih bralnih klubih, bi lahko obstajala potreba po bralnih klubih, ki bi bili ustanovljeni posebej z mislijo nanje, in ki bi jih vodili izkušeni koordinatorji, ki lahko predlagajo ustrezen izbor knjig.

- *Obiski avtorjev in/ali strokovnjakov za določene knjige/teme*

Medtem ko v mnogih (še zdaleč ne v vseh) državah obstaja shema za podporo nastopom avtorjev na literarnih dogodkih, festivalih in v knjigarnah, se zdi, da to ne velja za bralne klube. Ker številni klubi, ki so bili vključeni v raziskavo, nimajo lastnih sredstev (ali pa imajo zelo omejena sredstva), bi bilo treba raziskati možnosti za kritje honorarjev in stroškov obiska avtorjev in drugih strokovnih udeležencev.

Ker je bilo v intervjujih izraženo, da bi lahko bili nekateri člani ob obiskih avtorjev nekoliko vznemirjeni zaradi morebitnega »nerazumevanja« njihovega dela, bi bilo morda pametno, da

se o obisku dogovorimo, preden povabimo avtorja. Kot uspešno prakso lahko navedemo prakso enega od grških bralnih klubov, kjer srečanje z avtorjem sledi srečanju bralnega kluba, na katerem se razpravlja o knjigi tega avtorja in je organizirano kot javni dogodek, odprt za vse.

- *Priprava bralnih vodnikov za nekatere naslove*

Večina anketirancev bi cenila dodatna gradiva o knjigah, ki jih berejo, po možnosti pred srečanjem. Takšno gradivo bi bilo treba pripraviti na nacionalni ravni in ga po možnosti razdeliti z brezplačnim prenosom na spletni strani mreže bralnih klubov. Ta dodatna gradiva bi lahko pritegnila dodatno pozornost, ko bralni klubi izbirajo knjige za razpravo, kar pomeni, da je mogoče poseben poudarek dati knjigam, ki podpirajo medkulturno razumevanje.

16. november 2021

Priloga: 5 nacionalnih zbirk podatkov

IO1- READ-IN-CLUB

Poročilo o raziskavi

5 NACIONALNIH ZBIRK

PODATKOV

Države: Hrvaška, Ciper, Grčija, Madžarska, Slovenija

Skupno število izpolnjenih vprašalnikov: 48 + 26 + 20 + 25 + 37 = 156

Vprašanja	HRVAŠKA – št. odzivov	Ciper – št. odzivov	GRČIJA — št. odzivov	MADŽARSK A – št. odzivov	SLOVENIJA – št. odzivov	SKUPNO število odzivov
1. Demografija anketiranca						
1. 1. Kakšna je vaša vloga v bralnem klubu?						
● Organizator	2	2	2	8	2	16
● Moderator	1	1	1	3	2	8
● Organizator in moderator	5	5	3	4	6	23
● Moderator in udeleženec	2	4	2	0	0	8
● Udeleženec	38	14	12	10	27	101
1. 2. Koliko ste stari?						
● Pod 20	4	0	1	0	3	8
● 20–35	5	6	5	2	23	41
● 36–50	23	11	11	4	6	55
● 51–65	11	7	2	4	4	28
● Preko 65	5	2	1	15	1	24
1. 3. Kašen je vaš poklicni status?						
● Študent	4	0	1	1	13	19
● Zaposlen v privatnem sektorju	5	11	6	4	5	31
● Zaposlen v javnem/državnem sektorju	29	6	5	2	9	51
● Samozaposlen	3	5	7	2	4	21
● Nezaposlen	1	2	0	0	5	8
● Upokojenec	6	2	1	16	1	26
1. 4. Kakšna je vaša dosežena izobrazba?						
● Osnovna šola	3	0	0	1	0	4
● Srednja šola	4	5	5	4	9	27
● Univerzitetni nivo	5	13	8	16	22	64
● Magisterij, doktorat	36	8	7	4	6	61
1. 5. Kakšna je vaša povezava s področjem knjige (založništvo, knjižnice, mediji...)						
● Sem poklicno povezan	19	1	4	2	9	35
● Imam občasne poklicne povezave	1	2	2	4	3	12

● Povezan sem prostovoljno	1	9	3	2	10	25
● Sem sledilec	27	14	11	17	15	84
1. 6. Koliko časa sodelujete v bralnem klubu?						
● Manj kot leto	13	8	8	3	13	45
● 1 do 3 leta	19	6	5	1	16	47
● 3 do 6 let	8	1	2	2	5	18
● 6 do 10 let	8	5	3	4	0	20
● Več kot 10 let	0	6	2	15	3	26
2. Navade bralnega kluba						
2. 1. Kako pogosto se bralni klub srečuje?						
● Večkrat na teden	0	0	1	4	2	7
● Enkrat na tedensko	0	1	5	2	0	8
● Dva ali trikrat tedensko	0	0	0	0	0	0
● Enkrat na mesec	47	24	10	12	31	124
● Vsake dva meseca	1	1	2	4	4	12
● Nekajkrat letno	0	0	2	3	0	5
2. 2. Koliko časa traja srečanje?						
● Manj kot uro	1	0	1	2	3	7
● 60 do 90 minut	26	14	11	8	23	82
● 90 do 120 minut	18	9	4	9	10	50
● Več kot dve uri	3	3	4	6	1	17
2. 3. Kje se srečanje odvija?						
● V javni knjižnici	35	2	7	9	7	60
● V zasebnem domu/domovih	3	1	6	8	1	19
● V restavraciji/lokalu/kavarni	5	1	1	1	1	9
● V kulturni ustanovi, ki ni knjižnica (galerija/gledališče itd.)	0	5	3	5	2	15
● Na drugem javnem prostoru	3	1	0	2	2	8
● Preko Zooma	14	5	3	0	18	40
● Preko MS Teams	0	0	0	0	0	0
● Preko druge oblike spletnega komuniciranja	0	11	0	0	6	17
2. 4. Kdaj se srečanja odvijajo?						
● Med delovnim časom, do pete ure popoldne	2	0	0	3	0	5
● Zvečer, med tednom	46	13	10	16	20	105
● Med vikendom	2	13	10	6	17	48
3. Demografija bralnega kluba						
3. 1. Večina udeležencev bralnega kluba je:						
● Moških	0	0	0	0	0	0
● Žensk	46	21	10	19	35	131
● Približno pol-pol	2	5	10	5	2	24
3. 2. Kakšna je povprečna starost članov?						
● Pod 20	7	0	1	1	0	9

● 20–35	0	8	2	2	23	35
● 36–50	29	10	12	2	8	61
● 51–65	12	7	5	12	5	41
● Nad 65	0	1	0	8	1	10
3. 3. Kakšna je starostna razlika med najmlajšim in najstarejšim?						
● Manj kot 10 let	12	3	9	6	14	44
● 10–30 let	31	20	10	16	17	94
● Več kot 30 let	5	3	1	3	6	18
3. 4. Koliko udeležencev sodeluje na posameznem srečanju?						
● 5 ali manj	0	0	4	1	19	24
● 6–10	16	15	11	7	14	63
● 11–20	29	8	4	10	4	55
● 21–30	3	2	1	3	0	9
● Več kot 30	0	1	0	4	0	5
3. 5. Kolišen je odstotek neprihodov (ljudi, ki so člani kluba, vendar se ne udeležijo posameznega srečanja)?						
● Manj kot 10%	20	13	10	3	7	53
● 10–20%	7	6	6	8	6	33
● 20–30%	4	4	2	7	3	20
● Več kot 30%	1	0	1	5	5	12
● Ni relevantno (vsak lahko pride, kadar želi)	16	3	1	2	16	38
4. Moderacija						
4. 1. Ali imajo srečanja rednega moderatorja?						
● Da, moderator je vsakič isti	41	21	10	6	26	104
● Nekaj ljudi iz skupine si izmenično deli to nalogo.	6	4	7	10	7	34
● Dogodek moderira vsakič druga oseba, vsak lahko moderira time, anyone can moderate.	1	0	3	5	2	11
● Ni moderatorja.	0	1	0	4	2	7
4. 2. Ali je običajno, da vsak, ki knjigo prebere, izrazi svoje mnenje?						
● Da	28	18	13	8	27	94
● Ne	0	0	0	2	1	3
● Od njih je odvisno, če želijo ali ne	20	8	7	15	9	59
4. 3. Ali moderator povabi tihe udeležence, da izrazijo svoje mnenje?						
● Da	24	21	14	13	16	88
● Ne	0	0	0	12	1	13
● Od njih je odvisno, če želijo ali ne	24	5	6	0	20	55
4. 4. Ali je moderator pozoren na to, da se sliši mnenje vsakega člana?						
● Da	37	21	12	12	21	103
● Da, večino časa	9	4	7	8	11	39
● Občasno	1	1	1	1	4	8
● Ne	1	0	0	4	1	6

4. 5. Ali moderator skrbi, da posamezni udeleženci ne vzamejo preveč časa za razpravo?						
● Da	10	12	8	8	7	45
● Do določene mere	18	7	8	10	13	56
● Ne	1	0	1	1	4	7
● To ni problem v naši skupini	19	7	3	6	13	48
4. 6. Ali je obvezno prebrati obravnavano knjigo?						
● Da	6	5	7	2	7	27
● Je zaželeno	38	19	12	17	25	111
● Ne	4	2	1	6	5	18
5. Navade						
5. 1. Ali je mogoče poslati vprašanja in/ali komentarje, če kdo ni prisoten na srečanju?						
● Da	37	15	16	12	27	107
● Ne	11	11	4	13	10	49
5. 2. Kaj je vaš glavni razlog, da ste se pridružili bralnemu klubu? (izberite en odgovor)						
● Dobivanje predlogov za branje	3	2	2	1	3	11
● Izmenjava mnenj o knjigi, ki smo jo prebrali	30	14	4	1	23	72
● Krepitev nralne kulture z rednim branjem	15	6	9	6	3	39
● Razvijanje socialnih veščin	1	0	2	1	3	7
● Dobro medsebojno druženje	1	1	2	16	3	23
● Širjenje medkulturnega dialoga	0	3	1	0	2	6
5. 3. Ali je del časa vašega bralnega kluba namenjen tudi splošnemu klepetu/druženju?						
● Ne	7	0	0	2	6	15
● Da, do 15 minut, ko čakamo na zamudnike	26	14	8	4	15	67
● Da, do 15 minut po diskusiji o knjigah	5	2	8	0	14	29
● Da, družimo se nekaj časa (več kot 15 minut) po dogodku	10	10	4	19	2	45
6. Izbira knjig						
6.1. Kateri je izbran bralni medij?						
● Samo tiskane knjige	29	9	7	14	20	79
● Večinoma tiskane knjige, a tudi drugi mediji (e-knjige, avdio knjige/zvočnice)	19	17	13	10	14	73
● E-knjige in avdio knjige samo ali predvsem	0	0	0	1	3	4
6. 2. Večina obravnavanih knjig so:						
● Romani	48	24	12	12	35	131
● Kratke zgodbe	2	0	4	4	0	10
● Poezija	0	1	4	0	0	5
● Neleposlovje	0	1	0	1	0	2
● Drugo	0	0	0	8	0	8

6. 3. Drugi vključeni žanri so (označite vse ustrezne)						
● Romani	3	9	5	4	9	30
● Kratke zgodbe	39	19	3	6	24	91
● Poezija	15	5	2	8	5	35
● Neleposlovje	16	8	8	7	8	47
● Drugo	6	4	2	0	5	17
6. 4. Kdo prvenstveno izbira knjige za razpravo?						
● Moderator bralnega kluba	41	3	7	5	12	68
● Zunanji dejavnik (nagrada, ocean, strokovnjak...)	0	1	1	1	0	3
● Večina udeležencev	7	19	11	12	19	68
● Najbolj aktivni udeleženci	0	3	1	7	6	17
6. 5. Ali zunanja sugestija vpliva na izbiro knjige za branje?						
● Ne, sami se odločimo	37	21	4	24	29	115
● Uporabljamo priporočilni seznam strokovnjakov	1	1	2	1	1	6
● Predloge sprejemamo od (možnih več odgovorov):						
● Medijev	4	6	4	6	4	24
● Literarnih nagrad	10	6	1	2	7	26
● Kritikov	7	4	2	5	2	20
● Strokovnjakov	7	4	0	4	2	17
● Trendov na družabnih omrežjih	3	3	7	8	6	27
6. 6. Ali člani sodelujejo pri izbiri knjig za razpravo?						
● Vedno	3	18	5	6	17	49
● V večini primerov	11	4	13	11	9	48
● Občasno	25	3	2	8	8	46
● Skoraj nikoli/Nikoli	9	1	0	0	3	13
6. 7. Ali se vsaka razprava osredotoča na eno knjigo?						
● Da	28	26	16	12	31	113
● Ne	20	0	4	13	6	43
6. 8. Koliko naslovov knjig se običajno obravnava na enem srečanju?						
● En sam naslov	33	23	13	18	34	121
● Dva povezana naslova	3	1	5	4	0	13
● Trije ali več povezanih naslovov	7	2	1	0	2	12
● Dva nepovezana naslova	0	0	1	2	1	4
● Trije ali več nepovezani naslovi	6	0	0	1	0	7
6. 9. Kako daleč vnaprej so izbrane knjige za razpravo?						
● Na vsakem dogodku je izbrana knjiga za naslednji dogodek for the next event is chosen	30	16	11	8	10	75
● Do enega meseca pred dogodkom	16	8	9	10	14	57
● En ali dva meseca pred dogodkom	1	2	0	6	9	18

● Več kot tri mesece pred dogodkom	1	0	0	1	4	6
6. 10. Ali cena knjige vpliva na izbiro?						
● Da	0	20	2	2	0	24
● Ne	6	5	12	14	20	57
● Večina knjig je izposojenih iz javne knjižnice in/ali od prijatelja	42	1	6	9	17	75
6. 11. Kolikšen je delež prebranih knjig v klubu, ki jih člani kupijo (v primerjavi z odstotkom izposojenih knjig)						
● Vse knjige so kupljene	0	4	5	2	1	12
● Večina knjig je kupljenih	2	19	6	5	3	35
● Cca. 50%	2	3	3	11	11	30
● Večina knjig je izposojenih	27	0	6	7	18	58
● Vse knjige so izposojene	17	0	0	0	4	21
6. 12. Ali primarno berete knjige, ki so napisane v vašem maternem jeziku, ali prevedene?						
● Predvsem knjige, napisane v mojem maternem jeziku	8	8	11	19	6	52
● Predvsem prevode	17	8	3	1	18	47
● Cca. 50%	23	10	6	5	13	57
7. Preference						
7. 1. Ali so vam v idelni situaciji ljubša osebna ali spletna srečanja?						
● Srečanja v živo	41	10	12	18	20	101
● Spletna srečanja	1	2	0	0	8	11
● Kombinacija obojega	5	12	7	6	9	39
● Nimam preferenc	1	2	1	1	0	5
7. 2. Ali raje razpravljate o eni knjigi na srečanje ali o več knjigah (ki so nekako povezane)?						
● Ena knjiga na srečanje	32	22	14	11	27	106
● Več knjig na srečanje	9	1	4	8	2	24
● Nimam preferenc	7	3	2	6	8	26
7. 3. Se vam zdijo moderiranja srečanja primernejša od spontanih razprav?						
● Raje imam moderirana srečanja	35	17	11	12	22	97
● Raje imam spontane razprave	5	3	7	7	8	30
● Brez preferenc	8	6	2	6	7	29
7. 4. Kakšno je vaše mnenje o prisotnosti avtorja/strokovnjaka na dogodku?						
● Bilo bi odlično	38	18	16	16	20	108
● Ustavilo bi spontano razpravo	5	5	1	2	8	21
● Nimam preferenc	5	3	3	7	9	27
7. 5. Želite prejeti napotke o knjigi, ki jo berete...						
● ... pred dogodkom	25	10	10	14	21	80
● ... po dogodku	9	5	4	0	8	26
● Sploh ne	14	11	6	11	8	50

